

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Кафедра романської філології

На правах рукопису

ШМАТ ВЕРОНІКА ВІТАЛІВНА

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З
ЛІНГВОКУЛЬТУРНИМ КОМПОНЕНТОМ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОЇ
МОВИ)

Спеціальність: 035 «Філологія»
(код) (назва спеціальності)

Освітньо-професійна програма Мова і література (французька). Переклад
(назва)

Робота на здобуття освітнього ступеня «магістр»

Науковий керівник:

СТАНІСЛАВ ОЛЬГА ВАДИМІВНА,
доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри
романської філології

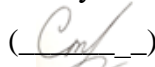
РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол № 4

засідання кафедри романської філології

від 20 листопада 2024 р.

Завідувач кафедри

() Станіслав О. В.
(підпис) ПБ

ЛУЦЬК - 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ	8
1.1. Фразеологія як розділ мовознавства, що вивчає фразеологічний склад мови.....	8
1.2. Фразеологічні одиниці та їх функціонально-стилістичне значення.....	13
1.3. Лінгвокультурологічний компонент у формуванні фразеологічних одиниць	19
1.4. Поняття національно-культурної конотації у фразеологічних одиницях	31
Висновки до Розділу 1	38
РОЗДІЛ 2. СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З ЛІНГВОКУЛЬТУРНИМИ ЕЛЕМЕНТАМИ У ЛЕКСИЧНІЙ СИСТЕМІ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ	39
2.1. Лінгвокультурні особливості фразеологічних одиниць пов'язаних з історичними подіями.....	39
2.2. Лінгвокультурне забарвлення фразеологізмів з компонентом кольору	42
2.3. Лінгвокультурні характеристики фразеологізмів з анімалістичним компонентом.....	46
2.4. Лінгвокультурні конотації фразеологічних одиниць з рослинним компонентом.....	49
2.5. Лінгвокультурні ознаки фразеологізмів з гастрономічним елементом	52
2.6. Лінгвокультурна специфіка фразеологічних одиниць з соматичним елементом	58
Висновки до Розділу 2	63
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	75

ВСТУП

Актуальність дослідження. Фразеологія – це наука, розділ мовознавства, що вивчає усталені вирази, загальне значення яких не визначається окремим складниками вислову, що зветься фразеологізмом. Одиниці такого типу мають специфічне тлумачення, окреслене метафоричним переосмисленням певних явищ чи ситуацій, та характеризуються певною емоційною забарвленістю світосприйняття.

Фразеологічні одиниці виконують окремі синтаксично-стильові функції, за якими науковці розрізняють розмовні, фольклорні, просторічні та книжні мовні вирази. Лінгвокультурні конотації – це спосіб втілення світу цінностей певного народу у його мовленнєвому менталітеті. Світобачення, психологічні переживання, історичні події, літературні надбання, спосіб життя, звичаї та традиції, культура, обряди й вірування знаходять своє відображення у мовній діяльності певної нації. Тема лінгвокультурного компонента фразеологізмів у лексичній системі французької мови на сьогоднішній день не достатньо висвітлена, тому існує необхідність дослідження особливостей виразів такого типу.

Лінгвокультурологія як наука, що вивчає взаємодію мови та культури, є відносно новою галуззю знань та перебуває на етапі становлення. Цей розділ мовознавства лежить на межі декількох гуманітарних дисциплін, таких як культурологія, мовознавство, психолінгвістика, етнолінгвістика, лінгвокраїнознавство та ін. На початку XIX століття, В. фон Гумбольдт та О. Потебня починають досліджувати мову не лише як засіб спілкування та пізнання навколишнього світу, але й як певний культурний код нації. На сучасному етапі проблемами лінгвокультурології займаються вітчизняні та зарубіжні дослідники (Ш. Баллі, П. Кітар, А. Загнітко, В. Кононенко, О. Селіванова, В. Іващенко, А. Вежбицька та інші).

Мета дослідження: визначити лінгвокультурні компоненти фразеологічних одиниць на матеріалі французької мови та проаналізувати їхні семантичні особливості.

Завдання дослідження:

- встановити визначення терміну «фразеологізм» у площині фразеології та лінгвокультурології;
- окреслити функціонально-стильові значення фразеологізмів;
- розглянути лінгвокультурологічний аспект у формуванні фразеологічних одиниць;
- проаналізувати лінгвокультурний компонент у лексичній системі французької мови;
- дослідити прояв культури французької нації у її мовленнєвій діяльності;
- охарактеризувати семантичні особливості фразеологічних одиниць з лінгвокультурним компонентом.

Об'єктом дослідження є фразеологізми з лінгвокультурним компонентом у французькій мові.

Предмет дослідження: семантичні особливості фразеологізмів з лінгвокультурним компонентом у французькій мові.

Методи дослідження: у роботі використовуються загальні методи дослідження, зокрема аналіз лінгвокультурного компоненту у лексичній системі французької мови, абстрагування символізму мовних одиниць такого типу, класифікація окремих компонентів, що входять до складу фразеологізмів, опис лінгвокультурних аспектів у формуванні поданих виразів, перекладацький метод, спрямований на відтворення фразеологічних одиниць з лінгвокультурним компонентом французької мови лексичними одиницями української мови, типологічний метод, націлений на виділення загальних ознак, що передають фразеологічні одиниці з лінгвокультурним компонентом, метод індукції, що полягає у формулюванні загальних функцій

фразеологічних одиниць на основі виразів, що містять різні лінгвокультурні компоненти, метод суцільної вибірки фразеологізмів з лексикографічних та Інтернет-джерел та інші.

Елементи наукової новизни одержаних результатів полягає у дослідженні зв'язку між мовою та культурою французької нації, що проявляється у фразеологічному фонді мови, здійсненні класифікації виразів такого типу відповідно до певного компонента, що входить до складу поданих мовних одиниць та встановленні особливостей фразеологічних одиниць з лінгвокультурним компонентом у французькій мові.

Практичне значення дослідження: отримані результати є певним внеском до загального мовознавства, лексикології, фразеології та лінгвокультурології. У процесі вивчення предмету дослідження було одержано результати, які можуть бути використані для аналізу культурного досвіду французької нації за допомогою фразеологічних одиниць з лінгвокультурним компонентом, для розробки теоретичного курсу лекцій з загального мовознавства, розділу фразеології та лінгвокультурології, для поглибленого вивчення французької мови, для написання наукових робіт.

Матеріал дослідження: лексикографічні джерела (Французько-український фразеологічний словник : близько 6000 фразеологічних одиниць, Французько-український словник. Українсько-французький словник, Dictionnaire de l'Académie française de 1932-35 (8e édition), Les expressions idiomatiques, De bouche à oreille : recueil d'expressions idiomatiques, 1001 Expressions Preferees Des Francais Echantillon), Інтернет-джерела: методом суцільної вибірки було вибрано для аналізу 510 фразеологічних одиниць.

Апробація результатів роботи та публікації. Основні теоретичні положення та результати наукового дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри романської філології, на V студентському науковому колоквіумі « La philologie romane : le réel et les perspectives » (1 листопада 2023 р., м. Луцьк), на VI студентському науковому колоквіумі « La philologie romane : le réel et les perspectives » (30 жовтня 2024 р., м. Луцьк), на II Всеукраїнській

студентській науково-практичній конференції «Полілог мов і культур в освітньо-науковому просторі» (14-15 березня 2024 р. м. Київ), на I турі Всеукраїнського конкурсу наукових робіт у ВНУ ім. Лесі Українки (25 квітня 2024 р., м. Луцьк), на XVIII Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (14-15 травня 2024 р., м. Луцьк), на I турі Всеукраїнського конкурсу наукових робіт у ВНУ ім. Лесі Українки (25 квітня 2024 р., м. Луцьк).

Результати дослідження випускної кваліфікаційної роботи були висвітлені в 6 публікаціях, з них: 2 статті, 4 наукові тези.

1. Шмат В. *Відтворення життєвого досвіду французького народу у фразеологічних одиницях*. SCIENTIA EST POTENTIA: молодіжний науковий вісник факультету іноземної філології: наук. журн. / [редкол. : О.В. Станіслав (гол. ред) та ін.]. – Луцьк: Волинськ. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2024. – №11. – С. 84-87.

2. Шмат В. *Дослідження фразеології у лінгвокультурологічному аспекті*. V студентський науковий колоквиум « La philologie romane : le réel et les perspectives » / за заг. ред. Л. В. Бондарук. Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2023. С. 96-98.

3. Шмат В. *Дослідження фразеології у лінгвокультурологічному аспекті*. SCIENTIA EST POTENTIA: молодіжний науковий вісник факультету іноземної філології: наук. журн. / [редкол. : О.В. Станіслав (гол. ред) та ін.]. – Луцьк: Волинськ. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2023. – №10. – С. 71-73.

4. Шмат В. *Конотативне значення фразеологічних одиниць у мовній системі французької мови*. Матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (14–15 травня 2024 року). Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2024. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). Об'єм даних 9,38 Мб.

5. Шмат В. *Лінгвокультурологічний аспект у формуванні фразеологічних одиниць (на матеріалі французької мови)*. II Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Полілог мов і культур в освітньо-науковому просторі». КНЛУ 14-15 березня 2024 року. С. 124-125.

6. Шмат В. *Поняття національно-культурної конотації фразеологічних одиниць*. VI студентський науковий колоквиум « La philologie romane : le réel et les perspectives » / за заг. ред. Л. В. Бондарук. Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2024. С. 53-55.

Структура роботи: наукова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел із 83 найменувань та списку джерел ілюстративного матеріалу із 6 найменувань. Основний текст наукового дослідження викладено на 62 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

1.1. Фразеологія як розділ мовознавства, що вивчає фразеологічний склад мови

Фразеологія як наука продовжує розвиватися і привертати увагу все більш широкого кола дослідників. Виникають нові проблеми, уточнюються або по-новому висвітлюються питання, які досі досліджувалися. Наукові досягнення в галузі фразеології окремих мов дають підстави виокремлювати наявність в ній різноманітних універсалій, а з цього стає можливим виділення явищ загальної фразеології.

Формування фразеології як науки відбулося відносно нещодавно. Стійкі словосполучення привертали увагу дослідників з давніх-давен. Лексикографи, які вивчали мовні скарби різних народів, по праву вважаються першопроходцями в поданій площині. Вони ставили перед собою мету зібрати і зберегти для майбутніх поколінь народні перлин, зокрема: прислів'я, приказки, максими, влучні образні вирази тощо; чітко визначити й пояснити їх значення зі стилістичних міркувань; вказати на джерело їх виникнення і т.д. Процес укладання словників, де містяться стійкі сполуки слів, веде своє літочислення у різних країнах з минулих століть [2, с. 7].

XIX століття займає особливо помітне місце в історії французької фразеології. До найбільш відомих дослідників фразеології цього періоду відноситься П. Кітар. У його праці «*Dictionnaire étymologique, historique et anecdotique des proverbes et des locutions proverbiales de la langue française*» вперше зроблено спробу дати наукове пояснення появи багатьох фразеологічних одиниць французької мови. Крім того, зі своїм науковим підходом щодо питань етимології, дослідник вперше використав порівняльно-історичний метод дослідження, при цьому намагався врахувати різноманітні фактори, до прикладу семантичні, фонетичні та ін., що обґрунтували появу фразеологічних одиниць [79, с. 8].

Не менш видатним дослідником XIX століття в галузі французької фразеології є А. Ле Ру де Лінсі. В його фундаментальній праці «Le livre des proverbes français» вперше зроблена спроба класифікації французьких приказок та прислів'їв, фразеологічних одиниць за історико-етимологічним та тематичним розрядами [39, с. 193].

Наукові діячі у сфері фразеології ставлять перед собою такі завдання: 1) описати фразеологію в плані синхронії та діахронії; 2) встановити взаємозв'язок фразеології з суміжними дисциплінами; 3) розкрити внутрішній механізм з'єднання компонентів; 4) виявити зміни, що відбуваються у фразеологічній сполучуваності слів; 5) проаналізувати одиниці фразеологічного складу, що передбачає вивчення їх структури, відтворюваності, визначення обсягу фразеології і типової класифікації фразеологізмів; 6) дослідити характер і властивості значення фразеологізмів; 7) вивчити функціонування фразеологізмів; 8) інвентаризувати фразеологізми та ін. [2, с. 23].

Фразеологізм – мовна одиниця, що виражає специфічне фразеологічне значення, створюване здебільшого внаслідок метафоричного переосмислення вільного словосполучення, має граматичні категорії і постійний, відтворюваний за традицією склад компонентів, які втратили лексичну самостійність, а також є членом речення.

С. Олійник та Д. Ганич характеризують фразеологізми як стійкі, відтворювані роздільно оформлені поєднання слів різних структурних типів із одиничною сполучуваністю компонентів, значення яких виникає в результаті семантичного перетворення компонентного складу [8, с. 324-325].

Український мовознавець А. Білецький визначає фразеологію як галузь лексикології, в якій вивчаються не окремі слова, а сталі сполуки слів, часто вживані в мовленні. Фразеологізмами, на його думку, виступають різні сталі або постійні в певній мові сполучення слів, що мають як пряме, так і переносне значення [5, с. 155].

На думку Л. Юрчук, фразеологічна одиниця представляє усталене стійке словосполучення з постійним, відтворюваним за традицією складом компонентів, у якому втрачена їх лексична самостійність і яке виражає цілісне фразеологічне значення, створюване в основному внаслідок переосмислення вільного словосполучення, а також виступає членом речення [52, с. 24-26].

Таким чином, єдиного стандартизованого визначення терміну «фразеологічна одиниця» не існує. У наш час терміном «фразеологізм» позначають кілька різнорідних типів словосполучень:

- 1) ідіоми, що позначають повністю переосмислені образні вислови;
- 2) фразеологічні сполучення, в яких переосмислене одне зі слів компонентів;
- 3) мовні штампи, задані певним стилем і епохою;
- 4) паремії, до яких відносяться прислів'я та приказки, що мають пряме і переносне значенням;
- 5) кліше – «мовні заготовки», пов'язані з загальноприйнятим вживанням мовних одиниць у процесі спілкування в певних ситуаціях;
- б) крилаті слова – афористичні образні вислови, що мають певного автора або невідоме джерело літературного походження [1, с. 41].

Сьогодні головною ознакою фразеологічної системи, що відрізняє її від інших мовних підсистем, є її висока антропоорієнтованість, або ж антропоцентричність, яка виявляється передусім у вибірковій номінації: за допомогою фразеологічних одиниць мовний колектив вербалізує саме ті фрагменти навколишнього світу, які, на його думку, мають найбільшу релевантність. У фразотворенні істотну роль відіграє людський чинник, більшість виразів такого типу пов'язана з людиною, різноманітними сферами її діяльності, із соціумом та його проблемами. Тобто, подані мовні одиниці, особливо ті, що побудовані на образній основі, призначені для того, щоб служити засобом вираження внутрішнього стану людини [13, с. 7].

Фразеологізми – це групи слів, які не утворюються в процесі мовлення, вони існують у мові у вигляді готових одиниць. Незважаючи на розбіжності в думках, більшість дослідників визначають наступні особливості таких виразів:

1. Цілісність значення означає, що жоден із компонентів фразеологічної одиниці не пов'язаний окремо з будь-якими референтами об'єктивної реальності, і значення всієї одиниці не можна вивести зі значень окремих її компонентів.

2. Стійкість (лексична і граматична) означає, що в фразеологічній одиниці неможлива лексична заміна в порівнянні з вільними або змінними словосполученнями (за винятком окремих випадків, коли такі заміни зроблені автором навмисно). Лексична стійкість зазвичай супроводжується граматичною стабільністю, яка забороняє будь-які граматичні зміни.

3. Подільність означає, що структура фразеологічної одиниці не є чимось неподільним, можливі певні модифікації в певних межах.

4. Експресивність і емоційність означає, що фразеологізми характеризуються також стилістичним забарвленням.

Характерною особливістю фразеологічних одиниць є те, що вони, на відміну від вільних сполучень, є синтаксично цілісними, семантично інваріантними одиницями. Вирази такого типу повинні володіти декількома властивостями, щоб бути такими повними, як зазначено вище, тобто вони мають відмінні риси, які відрізняють їх від інших елементів на мовному рівні.

Крім того, виділяють наступні ознаки фразеологічних одиниць:

1) семантичні (постійне вживання компонентів фразеологізмів у переносному значенні);

2) функціональні (комунікативність і номінативність);

3) стилістичні (чутливість, емоційна насиченість мовлення, уміння включати специфічну оцінну семантику);

4) дискусійні (виразність мовлення);

5) синонімічні (забезпечення запального, колоритного мовлення та відображення звичаїв, традицій, історії та сьогодення народу).

Фраземотворення відбувається за певними зразками, схемами, моделями за участю найрізноманітніших семантичних, структурних і стилістичних чинників. До найбільш поширених різновидів семантичного чинника, за Р. Зорівчак, є семантична трансформація фразеологізму, однією з форм якої постає переосмислення компонентів фразеологічної одиниці – смислове зміщення, що спричиняє втрату прямого значення компонентів фразеологізму [16, с. 16]. Переосмислення буває повне (охоплює всі компоненти фразеологізму, внаслідок чого такі вирази набувають цілісного, глобального значення) та часткове (лише деякі компоненти фразеологізмів переосмислюються). На основі цього дослідниця пропонує наступну класифікацію фразеологічних одиниць із погляду переосмислення їх компонентів:

1) фразеологізми, що виникли через переосмислення компонентів, тобто фразеологічну тропизацію, різновидами якої є фразеологічна гіперболізація, фразеологічна метафоризація, фразеологічна метонімізація, фразеологічна персоніфікація;

2) фразеологічні одиниці, що з'явилися внаслідок лексикалізації;

3) фразеологічні одиниці, утворені лексичним послабленням значень компонентів;

4) фразеологічні одиниці, спричинені архаїзацією;

5) фразеологічні одиниці, породжені позамовними чинниками [16, с. 16].

В основу концепції М. Демського покладено поняття дериваційної бази. Дослідник виділяє різноманітні процеси утворення фразеологізмів:

1) нарощування окремого слова – один із процесів утворення фразеологізмів на базі окремого слова, під час якого нарощування вихідного слова відбувається з метою уточнення одного з його значень, якщо воно багатозначне, або посилення його експресивного заряду [11, с. 28];

2) фраземна інтеграція – один із процесів утворення фразеологізмів на базі окремого слова, під час якого всі елементи, що інтегруються, беруть

активну участь у творенні значення фраземи, чи точніше у створенні образу, який це значення мотивує [11, с. 30];

3) фраземна диференціація – один із процесів утворення фразеологізмів на базі окремого слова, специфіка якого полягає в тому, що значення, яке хочуть назвати фраземою, вже позначене словом [11, с. 34];

4) фраземізація, або фраземна транспозиція – процес творення фразем на базі вільних синтаксичних конструкцій (на базі вільних словосполучень і на базі речень);

5) фраземна модифікація – процес творення фразем на базі існуючих шляхом модифікації їх форми, що призводить до інтенсифікації їх експресивного потенціалу або до присвоєння їм нового значення. До різновидів модифікації належать: заміна компонентів, додавання компонентів, опускання компонентів, або стискання, компонентів;

6) фраземна контамінація – один із способів утворення фразем на базі одиниць, що вже існують у мові [11, с. 59];

7) фраземне калькування – один із способів утворення фразеологізмів на основі іншомовних фразем.

Отже, фразеологія – це розділ мовознавства, метою якого є аналіз фразеологічної структури мови. Предметом фразеології як науки є вивчення природи і властивостей фразеологічних одиниць та виявлення закономірностей їх функціонування в мові. Фразеологізм – це лексико-граматична єдність що складається з двох або більше окремо оформлених компонентів, граматично організована за моделлю словосполучення або речення, має цілісне значення та відтворюється за традицією в мові.

1.2. Фразеологічні одиниці та їх функціонально-стилістичне значення

Термін «фразеологізм» позначає неподільні цілісні за значенням сполучення слів, які відтворюються в мовленні. У виразах такого типу зосереджені, відображені та збережені досвід, традиції, культура та реалії,

історія народу. Завдяки своїй експресивності подані мовні одиниці можуть бути яскравим вербальним відображенням емоційного стану людини, допомагають влучно відтворювати систему цінностей у комунікативно-прагматичному плані такі як мораль, норма поведінки та інше [12].

Українська науковиця О. Галинська розглядає фразеологізми як особливі вербальні знаки, що образно передають інформацію про навколишній світ та транслюють культурні смисли, ціннісний зміст, що твориться певним народом у процесі світосприйняття, світогляд певного соціуму та стереотипні уявлення носіїв певної культури [7, с. 73-75].

Фразеологічні одиниці є неповторними та своєрідними за своєю внутрішньою формою. Вирази такого типу становлять собою складний феномен, що відображає як власне лінгвістичні фактори, що визначаються специфікою лексико-семантичної і граматичної системи конкретних мов, так і екстралінгвальні фактори, пов'язані з життям нації, тобто особливості національного характеру, духовного складу, культури, своєрідності етнічного побуту, традицій, звичаїв, специфіка історичного розвитку певного народу [53, с. 256].

Аналіз матеріалу засвідчив, що функціонально-стилістична диференціація фразеологізмів зумовлена сферами їхнього виникнення. До прикладу, побут, господарська, суспільно-політична, виробничо-технічна й релігійно-культува діяльність, засоби масової інформації та художньої літератури певної нації.

Встановлено, що основними функціонально-стильовими розрядами фразеологізмів є розмовні (найчастіше використовуються в побутовому невимушеному спілкуванні, у художній літературі, поживляючи діалоги, надаючи авторській оповіді гнучкості), просторічні (найбільш знижена частина всього ідіоматичного запасу), фольклорні (зabarвлені емоційністю небуденності й належать і за походженням, і за вживанням до народнопоетичної сфери) й книжні (використовуються в наукових і публіцистичних текстах, у художніх творах і трапляються значно рідше) [22].

Усне побутове мовлення та художня література є основними сферами використання розмовно-побутових фразеологізмів. Ці сталі вирази використовуються для художнього відтворення, типізації та індивідуалізації розмовного мовлення (як в авторських текстах, так і в мові персонажів) у художніх творах. У вигляді прислів'їв, приказок, примовок подані мовні одиниці пронизують такі публіцистичні твори, як памфлети, фейлетони та нариси. Для наукових, офіційно-ділових та інших праць розмовно-побутова фразеологія не характерна.

Просторічні фразеологізми – одиниці, які вживаються переважно в розмовному мовленні та для яких характерна більша емоційність, оцінність, експресивність. До них відносяться фамільярні, вульгарні, зневажливі, лайливі звороти.

Фольклорні та народно-поетичні фразеологізми широко використовуються в художній літературі та публіцистичних творах, включно з піснями, елементами казок, приповідками, примовляннями, замовляннями. Такі лексичні одиниці є невід'ємною частиною художніх творів видатних письменників-класиків.

Писемна форма таких стилів, як науковий, офіційно-діловий, публіцистичний та художній є основною сферою функціонування книжних фразеологізмів. Характер і стилістичні функції виразів такого типу видозмінюються залежно від специфіки тексту.

Основи стилістичної класифікації фразеологізмів заклав швейцарський лінгвіст Ш. Баллі. Як один із основоположників теорії фразеології, він розрізняв два типи словосполучень за ступенем їх стійкості:

- 1) вільні словосполучення;
- 2) власне фразеологізми, або ідіоми.

На думку автора, критеріями таких неподільних одиниць, як фразеологізми, виступають: можливість заміни одним словом, ігнорування значення утворених слів, незмінність порядку та незамінність компонентів. Ця класифікація отримала назву семантичної, оскільки вона відображає етапи

переходу від словосполучення до слова і враховує значення фразеологічної одиниці та її зв'язок зі своїми складовими [58, с. 65-114].

У 1971 році Г. Їжакевич – українська мовознавиця, докторка філологічних наук, запропонувала стилістичну класифікацію фразеологізмів. Дослідниця вважала, що в кожній мові фразеологічні засоби належать до однієї з двох груп, залежно до їхньої стилістичної характеристики. До першої групи фразеологізмів належать образно-експресивні одиниці, до яких Г. Їжакевич зараховує ідіоми, приказки, прислів'я, фігуральні висловлювання, крилаті слова. Друга група, на думку ученої, включає сталі номінативні словосполучення, термінологічні вирази: суспільно-політичні, професійно-виробничі, військові, науково-технічні і офіційно-ділові формули висловлювання. Дослідниця зазначає, що використання експресивно нейтральних за своєю природою фразеологізмів у художньому контексті може надавати їм виразного експресивного забарвлення, тому обидві групи фразеологізмів є об'єктом стилістичного дослідження [19, с. 13].

Крім того, Г. Їжакевич досліджувала фразеологічні одиниці, використані у творах українських класиків та сучасних для неї авторів. У своєму дослідженні науковиця розрізняє розмовно-побутову, народно-поетичну та книжну фразеологію. Дослідниця вважає, що розмовно-побутові звороти в українських художніх творах посилюють експресію речень, підкреслюють та візуалізують ідеї, які письменник намагається донести до читача. Водночас розмовні фразеологізми є одним із засобів створення образів персонажів художнього твору, підкреслення окремих рис їхнього характеру, оцінки тих чи інших негативних або позитивних вчинків; розмовна фразеологія надає широкі можливості для індивідуалізації та типізації мови, а також вона є важливим засобом створення гумористичного ефекту [19, с. 17].

Стилістичний план дослідження фразеологічних одиниць повинен насамперед враховувати закріпленість або переважне вживання стійких сполучень у певній мовленнєвій сфері. З точки зору стилістичного дослідження можна виділити такі групи ідіоматичних одиниць:

1) загальноповжитані народні фразеологізми, зокрема розмовно-повбутову і фольклорну, або ж народнопісенну, фразеологію, яка функціонує як в усному, так і в писемному мовленні;

2) книжні фразеологізми, характер і стилістична функція яких залежать від особливостей стилю письма [43].

Відповідно до стилістичних особливостей Дж. Сейдл та В. МакМорді у роботі «Англійські ідіоми і як їх використовувати», датованій 1983 роком, поділяють ідіоми на офіційні, розмовні та такі, що можуть бути вжиті у будь-якій ситуації [81, с. 7].

В межах функціонально-стилістичного підходу, Б. Лабінська класифікувала фразеологізми наступним чином:

1. Розмовні фразеологічні одиниці, які забезпечують комунікацію і використовуються переважно в усному мовленні і мають «знижене» експресивно-стилістичне забарвлення.

2. Книжні фразеологічні одиниці, які функціонують переважно у писемному мовленні і яким властиві «підвищене» експресивно-стилістичним забарвлення.

3. Міжстильові фразеологічні одиниці, які можуть вживатися практично у всіх стилях мови, адже вони стилістично та експресивно не забарвлені, а також загальноповжитані [27, с. 18].

Фразеологічна стилістика – розділ стилістики мови, що досліджує її функціонально-стильову диференціацію фразем, стилістично-експресивні якості найрізноманітніших за своєю семантикою і структурою мовних зворотів, які належать до поняттєво-емоційних засобів вираження розумової та почуттєвої сфери людини та вивчає можливості добору фразеологічних одиниць відповідно до змісту, мети висловлювання та сфери їх використання [42, с. 35].

Фразеологізми належать до стилетвірних засобів мови. Це означає, що значна кількість таких виразів уживається тільки або переважно в межах

певного стилю. У функціонально-стильовій площині розшарування фразеологізмів виділяють такі поняття:

1. Функціонально-стильова диференціація фразеологізмів – система стилістично забарвлених фразеологічних одиниць, відмінних за сферою свого використання, що вживаються тільки або переважно в межах певного стилю.

2. Міжстильові фразеологізми – різновид фразеологічних одиниць, які мають нульову, або нейтральну стилістичну характеристику і не закріплені за конкретною стилістичною сферою вживання.

3. Стилістично забарвлені фразеологізми – різновиди фразеологічних одиниць, уживання яких становить одну з найважливіших ознак того чи іншого функціонального стилю [42, с. 45]. Вони поділяються на:

1) книжні фразеологізми, які як функціонально-стильовий різновид неоднорідні за своїм складом, їх об'єднує насамперед уживання в писемній, а не в усній, розповідній мові. У межах такого типу виразів розрізняють: конфесійні (тип усталених книжних словосполучень церковно-релігійного значення, сакрального забарвлення), наукові (складені найменування, наукові терміни фразеологізованого типу), офіційно-ділові (сталі словосполучення, позбавлені образності, емоційного забарвлення й закріплені за галузями різної людської діяльності (фінансової, економічної, торгівельної), публіцистичні (сукупність фразеологічних одиниць виразного книжного походження, до яких належать типові усталені словосполучення з незначною мірою емоційного забарвлення), художні (оригінальні, авторські витвори думки, позначені такими виразовими якостями як образність, емоційність, оцінність, експресивність);

2) фольклорні фразеологізми – фразеологічні засоби виразного народнопоетичного джерела, що накладають на текст специфічне забарвлення ліризму, інтимності, уснорозмовності чи навіть гумористичної тональності [42, с. 48].

3) розмовні фразеологізми – функціонально-стильовий різновид фразем, що характеризуються вузькою сферою вживання, насамперед усною,

побутовим характером функціонування, інколи специфічно зниженим стилістичним забарвленням та експресією невимушеності, щирості, простоти, фамільярності (певної вільності), емоційно-оцінної позначуваності [42, с. 49].

Отже, фразеологія – це розділ мовознавства, метою якого є аналіз фразеологічної структури мови. Фразеологізм – це лексико-граматична єдність що складається з двох або більше окремо оформлених компонентів, граматично організована за моделлю словосполучення або речення, має цілісне значення та відтворюється за традицією в мові. Фразеологія є будівельним матеріалом для створення образних засобів із заданим стилістичним ефектом. Фразеологізми виконують найрізноманітніші стилістичні функції: оцінну, емоційно-експресивну, функцію створення сатири й гумору та інші.

1.3. Лінгвокультурологічний компонент у формуванні фразеологічних одиниць

Культура це діяльність людини та сукупність духовних і матеріальних цінностей, норм, ідеалів, моделей поведінки зумовлена її участю в багатогранному процесі структурування соціального простору та розбудови суспільства. Для передачі понять, традицій і культури від покоління до покоління відповідно до світогляду певної нації чи групи людей людство використовує мову.

Етнічна та національна культура будь-якого народу відображається головним чином у мові. У зв'язку з цим мова є одним із головних джерел збереження власної культури, сформованої сутністю нації. Щоб справді пізнати будь-яку національну мову, недостатньо знати лише її граматику. Важливим є розуміння її коріння, що безпосередньо пов'язане з багатовіковою історією етнічної групи, що розмовляє цією мовою.

Мова – це система знаків, яка сама по собі має культурну цінність. Люди ідентифікують себе та інших за допомогою мови. Іншими словами, вони бачать мову як символ своєї соціальної ідентичності. Заборону на її

використання мовці розцінюють як неприйняття своєї соціальної групи та культури.

Мова – це своєрідний інструмент, що служить засобом вираження думок, засобом спілкування між людьми, засобом передачі думок, знання, інформації від людини до людини, від покоління до покоління.

Мовний знак – це одиниця мови, тобто букви, які складаються як із звукових знаків, тобто фонем, так і з відповідних їм друкарських, графічних знаків.

Основні соціальні функції мовних знаків:

- 1) пізнавальна, тобто людина пізнає світ за допомогою мислення, а мислення реалізується через мову;
- 2) інформаційна, тобто за допомогою мовних знаків передаються відомості, знання від людини до людини, від покоління до покоління;
- 3) комунікативна, тобто функція спілкування;
- 4) культурологічна, тобто мовні знаки, знакові системи є засобом засвоєння національної та загальнолюдської культури окремою людиною або соціальною групою, засобом передачі культурних традицій, особистого та колективного досвіду, навичок, умінь [34].

За допомогою мовних одиниць можна відображати культурну діяльність певного народу, яка позначає сукупність уявлень про світ, що історично склалася у свідомості мовного колективу, цілісний образ світу, у формуванні якого беруть участь всі сторони психічної діяльності людини [35]. Все це позначає поняття мовної картини світу.

Під мовною картиною світу розуміється вироблений багатовіковим досвідом народу і реалізований за допомогою мовних номінацій образ світу, який репрезентує людину, її матеріальний і духовний стан; її оточення: простір і час, живу і неживу природу, суспільство; її соціальні аспекти життя: характер, вчинки, етику, мораль; досвід самопізнання багатьох поколінь протягом тривалого часу. Отже, мовна картина світу – це сукупність знань про світ, відтворених у лексиці, фразеології, граматиці.

Типовим об'єктом для лінгвокультурних розвідок останнього часу є національно-мовні картини світу. У більшості досліджень це поняття як утілення національної ментальності певного етносу співвідноситься насамперед із лексико-фразеологічним рівнем мовної системи, який є найбільш показовим щодо виявлення особливостей національно-специфічного сприйняття, логіки й оцінки [10, с. 98]. Національно-мовна картина світу – це результат відображення колективної свідомості певним етносом зовнішнього світу, а також його усвідомлення цього світу протягом його історичного розвитку.

Мовна картина світу французів утворилася завдяки художній системі французького фольклору, народнопоетичній символіці. Казка є носієм культурної традиції, де яскраво відбивається національний характер. Аналіз літературних казок виявив певні риси національної картини світу французького етносу [41, с. 345-346]. Наприклад, у казці Шарля Перро «Хлопчик-мізинчик» спостерігається прояв такої характеристики особистості, як розум – « *Ce pauvre enfant était le souffre-douleurs de la maison, et on lui donnait toujours le tort. Cependant il était le plus fin et le plus avisé de tous ses frères, et, s'il parlait peu, il écoutait beaucoup* » [76]. – «*Старші брати завжди і в усьому кривдили його, і так траплялось, що завжди і в усьому робили винним. Проте він був найкмітливіший та найрозумніший з усіх братів і хоч мало говорив, зате багато слухав*» [47].

Наука, що розглядає мову та культуру як поняття, які мають між собою певний лінгвістичний зв'язок називається «лінгвокультурологія». На сьогодні в науковому світі поширені декілька визначень даного поняття. Згідно з Енциклопедією сучасної України, це інтегративна галузь мовознавства, яка вивчає взаємозв'язок і взаємодію культури та мови в її функціонуванні [28]. Лінгвокультурологія – це дисципліна, яка виникла в межах функціонально-прагматичної парадигми й вивчає засоби та способи реалізації культурологічної функції мови в процесі дискурсивної практики [29, с. 7].

Лінгвокультурологія – це наука про мову як культурний феномен, предметом якого є взаємопов'язані мова та культура. Феномен культури, з культурологічної точки зору, можна розглядати як своєрідний узагальнений багатовимірний її образ, портрет, своєрідний «ідеальний тип», логічну універсальну модель [46].

Лінгвокультурологія – це галузь мовознавства, яка вивчає відносини між мовою та культурними концептами. Концепт у філології – це термін, який використовується для пояснення одиниць психічних ресурсів нашої свідомості та інформаційної структури, яка відображає людські знання та досвід; це оперативна одиниця пам'яті, ментальний лексикон, концептуальна система і мова мозку, цілісна картина світу, яка відображається в психіці людини [48, с. 159]. Концепти є взаємопов'язаними, вони формують певне уявлення про світ. У свідомості людини вони впорядковуються, групуються і утворюють концептуальну систему, яка змінюється під впливом набутих знань. Концептуальна система, що залежить від інтелектуального рівня та життєвого досвіду людини, є індивідуальною і унікальною.

У центрі уваги вчених, які працюють у галузі лінгвокультурології, – розгляд специфічних, притаманних певному товариству мовно-культурних співвідношень. Ідеться про закріплення в мові матеріальних і духовних надбань етносів, націй, певних соціальних груп (відповідно до вікових, гендерних, фахових, релігійних ознак та ін.). У полі зору дослідників перебувають також мовно-культурні надбання людства в цілому [29, с. 7].

Лінгвокультурологія є інтегративною дисципліною нового типу, тому в колі науковців точаться дискусії про її предмет й об'єкт. Л. Мацько вважає об'єктом лінгвокультурології співвідношення мови та культури, їхню взаємодію, а предметом – мовні одиниці, що є носіями культурологічної інформації, культурних цінностей [31, с. 358]. В. Кононенко визначає встановлення співвідношень мови й культури як об'єкт лінгвокультурології, а предмет, у його розумінні, це передусім тексти, які акумулюють світоглядно-мистецькі знання й уявлення [23, с. 19].

Крім того, об'єктами поданого розділу в мовознавстві виступають: слова та вирази, які є предметом лінгвокраїнознавства; міфологізовані культурно-мовні одиниці (зафіксовані в мові архетипи, міфологеми, обряди, ритуали, звичаї, легенди та повір'я); пареміологічний фонд мови (прислів'я та приказки); фразеологічний фонд мови; норми, стереотипи, символи; метафори та фігури мови (мовні засоби, які надають мовленню образності і виразності); стилістична структура мови; мовленнєва поведінка (емоції, дії, вчинки людини, що характерні для певної ситуації спілкування, та які виражаються за допомогою мовлення та невербальних засобів); мовленнєвий етикет (національно-специфічні правила мовленнєвої поведінки); взаємодія мови та релігії.

Метою лінгвокультурологічних досліджень є вивчення способів, за допомогою яких мова втілює, зберігає та передає культуру в своїх одиницях; окреслення мовних і лінгвокультурних явищ у їх взаємозв'язку та взаємодії; характеристика способів та засобів передачі культурних концептів за допомогою лінгвістичних одиниць.

Лінгвокультурологія, як розділ мовознавства, ставить перед собою наступні завдання:

- 1) вивчення ролі культури у творенні мовних концептів;
- 2) окреслення способів передачі культурних сенсів за допомогою мовних одиниць;
- 3) дослідження концептуальної сфери, тобто сукупності основних концептів певної культури, а також культурної семантики мовних елементів;
- 4) виявлення культурної семантики мовних одиниць у їх функціонуванні, що відображає культурно-національний менталітет носіїв мови;
- 5) виявлення національних соціокультурних стереотипів мовленнєвого спілкування;
- 6) опис мовної картини світу – сукупності знань про світ, закарбованих у мові;

7) опис мовної свідомості як частини культурної діяльності певного народу;

8) характеристика мовної особистості як носія національної лінгвокультури.

У сучасних наукових доробках виділяють подані напрями лінгвокультурології:

1) фразеологічно орієнтований напрям (вивчення культурно маркованого змісту фразеологічних одиниць мови);

2) логіко-лінгвістичний, або концептологічний напрям (опис характерних для певної культури концептів на текстовому матеріалі з різних сфер спілкування; встановлення культурних доміант різних націй);

3) лексикографічний напрям (укладання різних словників і довідників, що містять культурну інформацію);

4) лінгводидактичний напрям (методика викладання мови як іноземної, де увагу зосереджено на культурних розбіжностях носіїв різних мов [40, с. 261]).

Лінгвокультурологія як наука та навчальна дисципліна перебуває у стадії становлення, але на сьогодні можна виділити кілька основних принципів та базових положень, що визначають напрямок наукових розвідок у цій галузі знань:

1. Мова є найціннішим джерелом формування та вияву народної ментальності, саме через посередництво мови культура зберігається і передається в поколіннях.

2. Кожен носій мови має можливість формувати себе і своє уявлення про світ, оскільки мова є суспільним надбанням.

3. Фразеологізми, символи, метафори аналізуються в якості носіїв культурних уявлень народу.

4. Особлива увага приділяється когнітивній семантиці, «культурним» смислам мовних знаків, формуванню концептосфери культури.

5. Мовні аспекти культури вивчаються з акцентом на національно-культурній специфіці мовної свідомості, виявленої в комунікації. Моделі мовленнєвої поведінки (стереотипи, етикетні формули тощо) аналізуються як «культуромісткі» факти [14, с. 26-27].

Український науковець А. Загнітко виділяє два види лінгвокультурології:

1) лінгвокультурологія зіставна – розділ лінгвокультурології, що досліджує особливості ментальності одного народу (національної лінгвокультури) з позицій носіїв його мови і культури в зіставленні з носіями інших мов і культур [15, с. 156];

2) лінгвокультурологія порівняльна – розділ лінгвокультурології, основною метою і завданнями якого є розгляд лінгвокультурних значущостей і виявів різних народів (національних лінгвокультур) для встановлення певних еволюційних етапів, наявних спільностей та відмінностей [15, с. 157].

Базовими для лінгвокультурології поняттями є «текст культури», «код культури», «лінгвокультурема» [49, с. 23].

Текст культури, або культурний текст – це різноманітні текстові матеріали, такі як літературні твори, історичні документи, юридичні акти, рекламні тексти та інші. Він є джерелом інформації про культуру, історію та традиції суспільства, а також про індивідуальні та колективні цінності, стереотипи та ідеали [26].

Культурний текст може бути розглянутий з різних поглядів:

1) літературний погляд (культурний текст є витвором мистецтва, який відображає культурні та історичні аспекти суспільства);

2) культурологічний погляд (культурний текст є джерелом інформації про події в культурі та історії певного етносу);

3) семіотичний погляд (культурний текст розглядається як система знаків, яка відображають культурні та історичні надбання того чи іншого народу [26]).

Код культури, або культурний код – це система знаків, керованих певними правилами, які поширені серед представників певної культури, і яка призначена для генерації та циркулювання смислів у цій культурі та для цієї культури [71, с. 4].

Розрізняють наступні види культурних кодів:

1) соматичний код культури (спосіб пізнання або уявлення людини про реальний світ через органи чуття, тіло, що «кодуються» в пам'яті людини [50, с. 197]);

2) просторовий код культури (світоглядні уявлення людини через антропоморфні метафори [50, с. 198]);

3) часовий код культури (уявлення людини про матеріальні й нематеріальні світи через часову вісь);

4) предметний код культури (уявлення людини про дійсність через відношення до предметів [50, с. 199]);

5) біоморфний код культури (світосприйняття людини за допомогою виокремлення, зіставлення певних ознак, якостей живих істот з якостями людини, що часто використовується в мовних одиницях, відображаючи риси національної культури, свідомості);

6) антропологічний код культури (спосіб сприйняття й оцінки світу відповідно до національно-культурної специфіки; його становлять моральні якості, які зумовлюють людську поведінку [50, с. 202]);

7) духовний код культури (вербальні уявлення людини про реальний світ через духовність [50, с. 202-203]).

Лінгвокультурема – мінімальний мовно-знаковий носій етнокультурної інформації, міжрівнева одиниця так званого лінгвокультурологічного поля, яке належить до мовно-культурної компетенції людини [40, с. 298]. Це вербальний репрезентант загальнолюдського чи національно-культурного концептуального образу мовної свідомості [32, с. 8-9].

Зокрема, у фразеологічній площині виокремлюють наступні типи лінгвокультурем:

1) фразеологічна лінгвокультурема-реалія (містить у своїй структурі національний артефакт, присутній лише в одній із зіставляваних культур);

2) фразеологічна сигніфікативна лінгвокультурема (в якій виражається культурно значуща інформація);

3) фразеологічна символіко-поведінкова лінгвокультурема (яка виконує функцію етикетних формул (звернення, прохання, порівняння, побажання тощо), що може виражати певні ціннісні настанови певної лінгвокультури);

4) фразеологічна символіко-предметна лінгвокультурема (включає до своєї структури певний символ, який передає важливу інформацію про особливості бачення світу тією чи іншою лінгвокультурою [20, с. 60]).

Лінгвокультуреми виражається наступними способами:

1) через народну поетичну творчість, яка є важливою частиною національної культури народу, джерелом пізнання його цивілізації та історії та відображенням його суспільної свідомості);

2) пам'ятки історії, спеціальні історичні, філософські, соціологічні, літературознавчі, лінгвістичні, естетичні та інші дослідження);

3) вислови видатних діячів науки, мистецтва та літератури, у яких відображені найважливіші оцінки нації та національної особистості);

4) літературні твори та публіцистика, де відображена національна особистість (типи та образи) певного етносу [44, с. 236]).

Спостережено, що лінгвокультурологічні дослідження проводяться в наступних аспектах:

1) діахронічний аспект (еволюція лінгвокультурного стану певного етносу);

2) зіставний аспект (аналіз відбитків культури в етносвідомості й мові одного етносу під кутом зору іншого);

3) ситуаційний аспект (опис певної лінгвокультурної ситуації, яка склалася у країні, регіоні і т. ін.);

4) когнітивний аспект (опис культурних концептів народу й мовних засобів їхньої репрезентації);

5) семантичний аспект (опис культурних компонентів в семантиці мовних знаків і текстів; культурні коди, що наявні в мові);

б) дискурсивний аспект (дослідження культурних виявів в комунікації, різних типах текстів та дискурсів [40, с. 262]).

Фразеологія як розділ мовознавства тісно пов'язаний з лінгвокультурологією в площині вираження певних культурних концептів за допомогою мовних елементів. Фразеологічний фонд мови є одним із основних предметів вивчення в лінгвокультурології, оскільки у фразеологічних одиницях «законсервовано» культурну інформацію – уявлення народу, міфи, ритуали, стереотипи, традиції, звичаї тощо, що складають основу національного менталітету і світобачення [14, с. 77]. Знання фразеології дозволяє глибше зрозуміти історію та характер народу.

Фразеологізми, як вербальні знаки культури, виступають найбільш важливим об'єктом лінгвокультурології та виконують ряд певних функцій у поданій сфері:

1) знакова функція (фразеологічні одиниці будуються на основі метафори, що передбачає зіставлення незіставлюваного, створення відповідності між об'єктивною реальністю та мовним знаком [9, с. 101]);

2) культурна функція (збереження й передача культурної інформації про людину й світ за допомогою фразеологічних одиниць);

3) функція символізації (фразеологічні одиниці втілюють у собі стійкі символічні, тобто еталонні, стереотипні, смисли, які були закладені в мовну семантику поданих виразів під час їх створення);

4) комунікативна функція (вибір фразеологічних одиниць у комунікації з метою створення мовленнєвого акту є усвідомлюваним та мотивованим насамперед культурною семантикою фразеологізму);

5) замісницька функція (фразеологічні одиниці, як знаки природної мови, відображаються образністю та проміжним становищем між лексичним і синтаксичним рівнями мовної системи [9, с. 102]).

Отже, встановлення взаємних зумовленостей культури й мови залежно від культурологічної і мовної компетенції людини, носія цієї мови та цієї культури, є одним із основних завдань лінгвокультурології. Наведена галузь мовознавства досліджує взаємодію мови як засобу трансляції культурної інформації та особистості, яка створює за допомогою мови цю культуру.

Самостійними об'єктно-предметними галузями дослідження поданого наукового розділу є феномени, за допомогою яких пов'язані мова й культура. У цьому випадку йдеться про концепти культури [3, с. 18]. Концепт є одним з ключових понять гуманітарного знання. Він відноситься до тих розумових категорій, які неможна побачити очима чи зафіксувати іншими органами чуття, що надає великий простір для його тлумачення [37, с. 66].

Наприклад, В. Іващенко виділяє чотири основні напрями осмислення поняття концепту:

- 1) лінгво-логіко-філософський;
- 2) психолінгвістичний та лінгвокогнітивний;
- 3) лінгвокультурологічний;
- 4) лінгвопсихологічний [18, с. 9-11].

Щодо лінгвокультурологічного розуміння поняття «концепт», він, як одиниця культури підтримується певними рядами усталених словосполучень, наприклад фразеологізмів, прислів'їв, ідіом, та інтерпретується через посередництво культурних конотацій, тобто за допомогою еталонів, стереотипів культури, прототипових ситуацій як настанов культури [17, с. 27].

А. Вежбицька розглядає поняття концепту у контакті з діяльністю людини. У її розумінні кожна мова – це різний спосіб концептуалізації світу, зумовлений своєрідністю національного характеру її носіїв. Лише через аналіз мови (мовних одиниць) можна реконструювати особливості національного характеру того чи іншого етносу [83, с. 250-251].

За А. Загнітком, концепт – оперативна одиниця мислення і/або людської психіки, що відображає знання і досвід людини. Зокрема, у лінгвокультурології – це комплекс культурно зумовлених уявлень про

предмет, що співвідноситься з поняттям, ментальний прообраз, ідея поняття, саме поняття; компонент свідомості людини та її знань про світ [15, с. 98-99].

Науковець також виділяє наступну класифікацію концептів в культурній площині:

1) концепт культури, що властивий певному національно-культурному простору та втілює специфіку світобачення цього етносу;

2) концепт культури ключовий, що є різновидом концепту культури, позначає основні одиниці картини світу, в яких втілено буття певного етносу, його національно-ментальне освоєння дійсності, найсуттєвіші моральні, оцінні, аксіологічні та інші цінності народу;

3) концепт лінгвокультурний позначає складну змістову одиницю колективної свідомості національно-лінгвокультурного простору, що виявляє реалії об'єктивного або уявлюваного, міститься в національно-колективній пам'яті та відтворювана через вербальні і невербальні засоби у сталому вигляді;

4) концепт національно-культурний, що є абстрагованою одиницею національно-когнітивного і соціолінгвокультурного простору, міститься в мовній свідомості як образ, уява і значущість певної цивілізаційної реалії в обсягах і обширах мережі усіх валентно визначуваних і сполучувальних зв'язків із національно-культурними маркерами і детермінантами [15, с. 105].

Н. Плотнікова пропонує більшу розгалужену класифікацію поняття концепту. Зокрема, у межах культурологічної парадигми вона виділяє культурологічний, лінгвокультурологічний, етнолінгвістичний та інтегративний підходи:

1) за культурологічним підходом, концепт є поняттям духовної культури, він відображає національну картину світу та властивий носіям конкретної культури [38, с. 94];

2) за лінгвокультурологічним підходом, концепт – це культурно позначений вербалізований смисл, репрезентований у плані вираження цілою

низкою мовних реалізацій, які утворюють відповідну лексико-семантичну парадигму [38, с. 94-95];

3) за етнолінгвістичним підходом, концепт позначає одиниці з певним етнокультурним смислом, що найчастіше виникають та функціонують у культурному контексті та характеризуються експресивністю, образністю, символічністю;

4) за інтегративним підходом, поняття концепту можна дослідити інтегруючи знання й методи багатьох наук, зокрема через взаємозв'язок лінгвістичного, психологічного, культурологічного та інших аспектів [38, с. 95].

Як лінгвокультурне явище концепт представляє собою певне ментальне утворення, що має семантичну роздробленість, національно-культурне маркування, зафіксоване в мовній формі. Такий концепт – культурно детермінований виразник свідомості, зафіксований у мові. Він, як згусток вербалізованого смислу, відображає лінгвоменталітет певного етносу, який утворюється сукупністю лінгвоконцептів і не існує поза формами рідної мови. Найважливішою якістю концепту для вираження ментальності народу є його здатність концентрувати в собі результати мислення в образно-оціночному і ціннісно-орієнтованому поданні [37, с. 66].

Отже, під терміном лінгвокультурний концепт розуміємо багаторівневу ментальну одиницю, що виступає категорією бачення світу та є продуктом національно-культурної ментальності певного етносу, і використовується в комплексному вивченні мови, свідомості й культури. Якщо концепт містить культурне або національне забарвлення, а в його структурі чітко виражена ціннісна складова, то він набуває статусу лінгвокультурного елемента.

1.4. Поняття національно-культурної конотації у фразеологічних одиницях

У світі не існує мови, яка б не мала у своєму словниковому запасі фразеологізмів. Вирази такого типу характеризують усі аспекти людського

життя: зовнішність, духовні якості, поведінку, звички, суспільну мораль та природні явища, відображають національну ідентичність і демонструють обізнаність про навколишній світ.

При вивченні іноземної мови розуміння автентичних текстів, що містять фразеологічні вирази викликає великі труднощі у кожного. Це пов'язано з тим, що ці мовні одиниці відображають дух, психологію та спосіб мислення різних народів, національностей і націй. Фразеологія є важливим компонентом загальних фонових знань, необхідних носіям мови, оскільки вона часто ґрунтується на стійких асоціативних реаліях, що виникають унаслідок метафоричного переосмислення реальних предметів і явищ.

Фразеологічні одиниці важко зрозуміти тим, хто не володіє мовою оригіналу тих виразів, тому що їхнє розуміння потребує реалізації певних екстралінгвістичних знань про націю, яка розмовляє цією мовою. Основні труднощі в спілкуванні між людьми виникають не стільки через відмінності в лінгвістичних системах, скільки, перш за все, через відмінності в досвіді та переконаннях мовців.

Під час спілкування ми висловлюємо своє психологічне чи моральне ставлення до певної ситуації чи явища. Використання певного слова, певної структури речення часто розкриває наші почуття, наші переживання, наше соціальне походження.

Національно-культурна специфіка фразеологічних одиниць може виражатися:

- 1) експліцитно: через слова-компоненти фразеологізмів або через прототипи (вільні словосполучення, що відображають національну культуру);
- 2) імпліцитно: ступенем поширеності фразеологічної одиниці, її роллю в житті народу та ставленням носіїв мови до того чи іншого явища чи предмета; типовими асоціаціями нації, які виникають у носіїв мови щодо певних явищ чи предметів; сприйняттям навколишнього світу нацією.

Національно-культурну специфіку фразеологізмів можна поділити на наступні категорії:

1) сукупне фразеологічне значення (національно-культурна специфіка пов'язана з безеквівалентними фразеологічними одиницями; фразеологізми відбивають національну культуру своїми ідіоматичними значеннями; мовні одиниці даного типу існують у будь-якій мові);

2) пряме значення вільного словосполучення, що було образно переосмислене (маркованість національної специфіки зумовлена наявністю специфічних для певного народу слів, які входять до складу фразеологізмів; мовні одиниці даного типу, які раніше вживались як вільні словосполучення, що розповідають про старі звичаї, про спосіб життя народу, з часом піддалися переосмисленню);

3) значення окремих лексичних компонентів (національна специфіка фразеологізмів відображає історію народу і його своєрідні традиції, звичаї, його характер; окремі лексичні компоненти характерні лише для однієї культури; мовні одиниці даного типу не мають прямих аналогів в інших національних культурах [6, с. 35]).

Національно-культурні елементи семантики фразеологічних одиниць проявляються на трьох рівнях:

1. В ідіоматичному значенні стійкого словесного комплексу (метафоризація, семантичне переміщення).

2. В значенні лексичного елементу фраземи (безеквівалентна лексика, етнічно-культурні реалії, знаки невербальної комунікації).

3. У прямому значенні вислову-прототипу, який змінив своє значення (народні традиції, звичаї, ігри і т.д., що лежать в основі мовних одиниць такого типу) [4, с. 16-17].

М. Охріменко класифікує фразеологічні одиниці з національно маркованим компонентом наступним чином:

1) фразеологічні одиниці, національно-культурний компонент яких відображається у сукупному значенні лексичного комплексу, що віддзеркалює певну специфічну ситуацію;

2) фразеологічні одиниці, національно-культурний компонент яких відображається одиницями їх складу, які позначають певні асоціації носіїв мови щодо їх компонентів;

3) фразеологічні одиниці, національно-культурний компонент яких відображається у прямому значенні їх компонентів, тобто у прототипі фразеологізму [36, с. 168].

Конотація – додаткове значення, відтінки, які накладаються на основне лексичне значення, і оцінку денотата, спричинюють його зміну й уточнення в процесі розвитку мови [24]. Встановлено, що формування значення слова, або лексичного значення, відбувається під дією трьох чинників: об'єктивної дійсності, історичних обставин і ментальності народу, відношень між словами. Історичні обставини, ментальність народу сприяють закріпленню лексичного значення, спричинюють його зміну й уточнення в процесі розвитку мови [21, с. 189].

Культурна конотація – інтерпретація денотативного або образно вмотивованого аспектів значення мовного знака в категоріях культури, що відображає зв'язок образу, який лежить в основі номінативної одиниці мови, слова або фразеологізму, зі стереотипами, символами, еталонами, міфологемами і іншими знаками національної та загальнолюдської культури певного народу, тобто носія цієї мови. Такий тип мовної одиниці виступає інструментом вивчення проявів взаємодії мови та культури в певні періоди або епохи життя, нації результатом якої є помітний вплив на формування її ментальності [4, с. 17].

Аналіз матеріалу уможливорює виділення трьох типів конотацій: емоційні, соціокультурні та вмотивовані [82, с. 205-217]. Перший тип використовується для демонстрації різних емоцій, почуттів і прихильностей, які може відчувати людина (наприклад, *avoir le cœur gros*, що означає відчувати сум, *se prendre en mains* – взяти себе в руки, тобто контролювати свої почуття та емоції, *rester bouche bée* – сторопіти, розгубитися,

збентежитися від несподіванки, з переляку). Крім того, назви різних частин тіла часто асоціюються з людськими емоціями. Ось кілька прикладів:

1) вирази, які уособлюють значення любові, ніжності та лагідності (*porter qqn dans son cœur* – закохатися в когось, *caresser de l'œil* – дивитися на когось з ніжністю, *le sang bout dans les veines de qqn* – кров кипить у жилах, тобто коли говорять про людину, яка відчуває багато емоцій або сильну пристрасть до когось);

2) вирази, які виявляють конотації радості, бажання, подиву та здивування (*se dilater la rate* – розсмішити, розвеселити);

3) вирази, які виражають смуток, небезпеку та страх (*errer comme une âme en peine* – бути дуже сумним і нещасним, *avoir les foies blancs* – боятися).

Другий тип (соціокультурні конотації) пов'язаний з досвідом, який впливає на всю спільноту чи певну групу людей. У різних спільнотах існують різні семантичні конотації сприйняття дійсності. Розрізняють наступні типи виразів:

1) вирази, що розкривають конотації інтелектуальних здібностей, активного життя та фізичного портрету людини (*comme un cheveu sur la soupe* – ні в тин, ні в ворота, тобто цілком недоречно, *jeter de la poudre aux yeux* – пускати дим в очі, що означає вводити в оману кого-небудь, обманювати, *bel esprit* – світла голова, мати розум у голові);

2) вирази з конотаціями різних якостей у поведінці індивіда (*bouche de miel, cœur de fiel* – щечече, як соловейко, а кусає, як гадюка, що позначає лукаву людину, яка тільки на словах привітна та лагідна, а насправді здатна на лихі вчинки, *avoir des mains en or* – мати золоті руки, коли говориться про вправну людину);

3) вирази, які отримали свої конотації від суспільства, культури та цивілізації (*donner sa langue au chat* – визнати свою безсилість у вирішенні проблеми, поданий фразеологізм походить з літературної діяльності французької письменниці Марі де Севін'є).

Будь-який колективний досвід призводить до створення фразеологізмів. Багато ідіоматичних виразів виникають із символу, образу, метафори, зміни значення, яке відбувається в конкретному соціокультурному контексті. В цьому розумінні мовні одиниці такого типу є вмотивованими. Серед них виділяють наступні групи виразів:

1) вирази, які є повністю ідентичними за значенням та структурою, що дозволяє дослівно перекладати їх з однієї мови на іншу. Серед них можна назвати вислови загальнолюдського походження: біблійні, міфологічні та літературні (*être dans les bras de Morphée* – перебувати в обіймах Морфея, що означає спати солодким сном. Вислів бере свій початок у грецькій міфології, де Морфей був богом сну);

2) вирази, що відображають особливості менталітету народу, які згадують про минуле та сучасне життя. Вони вмотивовані віруваннями, традиціями, забобонами, прокляттям, способом життя тощо (*faire la barbe* – втерти ніс кому-небудь, тобто довести свою перевагу над ким-небудь. Вираз походить від войовничого звичаю стригти бороду, що був жестом насмішки, яким переможці в Середньовіччі звикли ображати переможених і відзначати свою перемогу приниженням).

Національно-культурні конотації розглядаються як інформація, що включає різноманітні соціальні, етнографічні, географічні та історичні дані і містить асоціативну та метафоричну інформацію носія мови. Фразеологічний склад є специфічною для кожної мови національно маркованою частиною лексики, що постійно поповнюється новими одиницями, відображає культурно-історичний досвід народу, а також особливості історичних законів розвитку мови [25, с. 339].

З ХХІ століття фразеологізми почали вивчати в когнітивному аспекті. Об'єктом дослідження когнітивної фразеології є взаємодія мови та мислення в контексті культурного простору. Когнітивна фразеологія розглядає мову не лише як засіб спілкування та пізнання, а як явище, що відображає культуру нації.

Нині мова розглядається як інструмент стереотипізації групової поведінки, як система кодування та передачі культурно-семантичної інформації. Існує гіпотеза, що з самого початку основною функцією мови була культурна диференціація суспільства. Наприкінці ХХ століття проблема «мова і культура» перемістилася в центр уваги досліджень і стала одним із пріоритетних напрямів розвитку мовознавства.

Такий підхід до мови характерний для німецького вченого В. фон Гумбольдта. Згідно з його напрацюваннями, мова тісно переплетена з духовним розвитком людства і супроводжує його на кожному етапі його локального прогресу чи регресу, відбиваючи у собі кожну стадію культури. Вчений висунув декілька тез, важливих для сучасної концепції національно-культурної своєрідності мовної картини світу. За його словами, різні мови – це не різні звукові позначення одного й того ж предмету, а різні його бачення. Він вважав, що мови дають нам різні способи мислення і сприйняття, що мова завжди втілює у собі своєрідність усього народу [72, с. 39-48].

Отже, фразеологічні одиниці глибоко вкорінені в соціокультурній традиції народу. Вони наповнені культурними ознаками, які називаються культурними конотаціями та є справжнім скарбом національного здобутку певного етносу.

Висновки до Розділу 1

Дослідження в галузі фразеології показують, що термін «фразеологія» має кілька значень. В лінгвістичній площині, він вживається на позначення окремого розділу мовознавства, що вивчає усталені мовні одиниці, які мають цільне значення, що не залежить від окремих його компонентів.

У науковому середовищі існує кілька класифікацій фразеологічних одиниць. За функціонально-стильовими розрядами виокремлюють розмовні, просторічні, книжні, що поділяють на конфесійні, наукові, офіційно-ділові, публіцистичні та художні вирази, міжстильові та стилістично забарвлені фразеологічні одиниці.

Лінгвокультурологія – один з основних напрямів сучасної лінгвістики, що вивчає прояви культурного чинника, пов'язаного з діяльністю людини, в лексичній системі. Мова в площині поданої галузі мовознавства постає як особливість національної ментальності певного народу, результат пережитого досвіду окремим суспільним угрупованням, засіб осмислення подій та явищ навколишнього середовища.

Фразеологічні одиниці як об'єкт дослідження у лінгвокультурології позначають культурно марковану лексику, що характерна для мовної системи певного народу. Вирази такого типу відображають бачення світу, національну культуру окремого соціуму, тобто його історію, літературні традиції, соціальні стереотипи.

Національно-культурні конотації – це досвід певної нації, а саме історичні події, літературна діяльність, звичаї та традиції, побут, вірування та переконання, що відтворюється у мовленнєвій діяльності за допомогою мовних одиниць.

Вчені виділяють три типи конотацій: емоційні, що позначають людські різні людські емоції та почуття, соціокультурні, що відображають досвід певної спільноти, та вмотивовані, що виникають зі символу, образу метафори і тому подібне.

РОЗДІЛ 2. СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З ЛІНГВОКУЛЬТУРНИМИ ЕЛЕМЕНТАМИ У ЛЕКСИЧНІЙ СИСТЕМІ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

2.1. Лінгвокультурні особливості фразеологічних одиниць пов'язаних з історичними подіями

Однією з головних передумов виникнення образної мови є здатність людського розуму ототожнювати абстрактні поняття з предметами чуттєвого світу з метою їх пізнання. Фразеологія є важливим компонентом загальних фонових знань, необхідних носіям мови, оскільки базується на стійких асоціативних реаліях, що часто є результатом метафоричного переосмислення реальних об'єктів та явищ.

Фразеологічна система будь-якої мови містить цілий пласт одиниць, що відображають окремі історичні події та пов'язані з історичними постаттями. Наприклад, походження виразу *prêt à un coup de Jarnac* пов'язане з історією Франції. У своєму первинному значенні це – удар по задній частині коліна або стегна у фехтуванні, прославлений бароном Гі Шабо де Жарнаком, який виконав його під час судового поединку в 1547 році. Відтоді цей вислів використовується для позначення жорстокого, вмілого та непередбаченого удару. Українською мовою його передають за допомогою фрази – *тримати камінь за пазухою*, що означає приховувати злобу, ненависть до когось-небудь.

Вираз *ça ne tange pas de pain* позначає ситуацію, що не вимагає великих витрат і великих зусиль. Він бере свій початок ще в середньовіччі, коли хліб був основним продуктом харчування. Будь-яке надмірне споживання цього продукту обтяжувало бюджет. Отже, якщо фінансова ситуація не впливала на можливість купити хліб, то значить у людини не було потреби у великих витратах. *Хліб у дорозі не зтяжить* – український відповідник до цього виразу.

Payer en monnaie de singe – не заплатити, обдурити. У XIII столітті в Сен-Луї постановили сплачувати податок за перетин річки Сени по мосту, який

йшов від вулиці Сен-Жак і з'єднавав місто з островом Сіте. Король Франції, однак, зробив виключення для ярмарочних фокусників та жонглерів, що могли пройти безкоштовно за умови виконання трюку або показу якось номеру зі своїми тваринами перед інкасатором.

Se croire le premier moutardier du pape – мати про себе високу думку, бути у захваті від власної особи. Іван XXII був Папою періоду Авіньйонського полону в XIV столітті. Він настільки був любителем гірчиці, що заснував посаду «першого виробника гірчиці» і призначив на неї свого племінника. Останній надто серйозно поставився до своїх обов'язків і став мати манію величі. Одним з варіантів українського відповідника може бути вираз – *пнеться, як жаба до гусят*.

Фразеологізм *aller à Canossa* – ходіння до Каносси або Каносське приниження. Його виникнення пов'язане з тим періодом в історії Франції, коли Папа Римський відлучив Генріха IV від Церкви, після чого той пішки йшов до Каносси, де перебував Григорій VII, і потім три дні стояв на снігу під замком з благаннями до Папи зняти покарання. Відтак слово «Каносса» стало синонімом самоприниження, упокорення, покути.

Frapper son Waterloo – зазнати поразки. Битва під Ватерлоо (містечко у Бельгії) – вирішальний бій, що відбувся 18 червня 1815 року і став остаточною поразкою Наполеона I. Французька армія під командуванням Наполеона Бонапарта була розбита у війні проти коаліції найбільших європейських держав.

Pierre qui roule n'amassa pas mousse – котрий віл тягне, того ще й б'ють. Вираз виник у Франції в XVI столітті та характеризує образ людини, яка робить багато справ, але не багатіє.

Forêt de Bondy – небезпечне, розбійницьке місце, злочинське кубло. Бонди – це село, що існувало колись під Парижем. Недалеко від нього знаходиться відомий в історії Франції старий ліс, що неодноразово був місцем кривавих сцен.

Fou comme Caillette, дурний як Кайет, походить від образу блазня Кайета при дворі Франциска I та використовується у відношенні до боягузливих і легкодушних людей.

Monter sur ses grands chevaux – людина, яка має такі риси французької нації, як войовничість і хоробрість. Вираз відноситься до епохи лицарства у Франції.

Зокрема, фразеологізми, які походять з античної історії: *franchir/passer le Rubicon* – *перейти Рубікон*, що означає безповоротне рішення. В оповіданнях Плутарха, Светонія та інших античних авторів зазначається, що в 49 р. до н. е. Юлій Цезар, порушивши заборону римського сенату, перейшов зі своїми військами річку Рубікон, що відокремлювала Умбрію від Північної Італії. Після цього почалася громадянська війна, в ході якої Цезар оволодів Римом.

Victoire à la Pyrrhus – *піррова перемога*, що позначає сумнівну перемогу, що не виправдовує жертв. Своїм походженням цей вираз завдячує битві при Аускулі 279 року до н. е. епірської армії царя Пірра, яка в здобула перемогу над римлянами, що коштувала йому величезних втрат.

Trancher/couper le noeud Gordien – *розрубати гордіїв вузол*, що тлумачиться як швидке і просте розв'язання складного, заплутаного питання. Згідно легенди старогрецького історика Плутарха, оракул наказав фригійцям обрати царем того, хто першим зустрінеться їм із возом на шляху до храму Зевса. Ним був простий землероб Гордій. Після сходження на трон, він встановив віз у храмі Зевса і прив'язав його надзвичайно складним вузлом. За пророцтвом того ж оракула, той, хто розплутає вузол, стане володарем Малої Азії. Олександр Македонський дізнався про це пророцтво, прибув до міста і розсік Гордіїв вузол мечем.

Courir comme un dératé – *дати лиха закаблукам*, що означає пробігти велику відстань. В античності вважалося, що селезінка була перешкодою для бігу. З цим органом пов'язували різкий біль у животі, що з'являється збоку тіла і зазвичай виникає під час фізичних вправ, особливо бігу. Щоб підвищити

свою працездатність, деякі спортсмени пили відвари, приготовані «лікарями», які пригнічували функції селезінки, або ж зовсім видаляли її.

Отже, фразеологія французької мови містить у собі мовні одиниці, що відображають такі різноманітні історичні події, як військові дії, функціонування католицької церкви, діяльність різних правителів, а також епоху Античності та Середньовіччя.

2.2. Лінгвокультурне забарвлення фразеологізмів з компонентом кольору

Символізм кольору еволюціонує в кожній мові відповідно до культурно-історичного розвитку нації. Асоціації такого типу мають національно-специфічний характер. Кольорове сприйняття світу знаходить своє відображення в лексичній і фразеологічній системі мови. Властивість кольорів відігравати роль символу чогось пов'язана з особливостями взаємодії між кольором та когнітивними, емоційними процесами [33, с. 16].

Дослідження засвідчило, що білий колір у французькій мові має наступний символізм:

1) невинність, чистота (*être blanc comme neige* – бути невинним, *être page blanche* – бути абсолютно непричетним до того, що відбувається, *être blanc comme un cygne* – бути бездоганим, незаплямованим);

2) мир (*arborer/hisser le drapeau blanc* – підняти білий прапор, капітулювати, здатися, *blanche colombe* – символ миру);

3) зброя (*coup à blanc* – холостий постріл, *tirer au blanc* – стріляти в мішень, *arme blanche* – зброя, яка не є вогнепальною (ніж, кинджал, меч);

4) фінансові труднощі (*être fauché à blanc* – бути без копійки за душею, *réduire qqn au blanc* – довести до вбогості, *saigner jusqu'à blanc* – відібрати у когось усе майно, фінансово розорити, *en être réduit au bâton blanc* – бідувати, розорятися);

5) погодні умови (*geler en blanc* – покритися інєєм, *or blanc* – сніг);

6) професія (*col blanc* – службовець, *les hommes et les femmes en blanc* – медичні працівники);

7) страх (*se faire des cheveux blancs* – аж волосся дибки стало, *avoir les foies blancs* – аж жижки сіпає, *voix blanche* – глухий, беззвучний голос (від хвилювання, страху), *avoir les foies blancs* – злякатися, бути боягузом, *peur blanche* – смертний страх, жах);

8) несправжність, фальш, обман (*mariage blanc* – фіктивний шлюб, *le sourire blanc* – неприродна, натягнута посмішка, *un blanc bec* – жовторотик, тобто ще не справжній спеціаліст).

Аналіз матеріалу показав, що символіка чорного кольору у французькій культурі наступна:

1) песимізм, смуток (*voir (tout) en noir* – бути песимістом, *avoir des idées noires* – відчувати себе пригніченим, бути песимістом, меланхоліком, *broyer du noir* – бути пригніченим, деморалізованим, *papillons noirs* – меланхолія, темні, сумні ідеї, *humeur noire* – смуток і апатія, *s'enfoncer dans le noir* – стати меланхолійним, *les machins noirs* – похмурі роздуми);

2) нелегальність (*travailler au noir* – чорна бухгалтерія, тобто працювати нелегально, без декларування, без сплати податку, *faire du marché noir* – чорний ринок, тобто підпільний, нелегальний ринок, *prendre qqch au noir* – подорожувати нелегально, *une caisse noire* – резерв грошей, який найчастіше використовується для фінансування протиправних дій);

3) нещастя (*chat noir* – чорна кішка, що є символом нещастя, *série noire* – низка проблем, нещасть);

4) злість (*piquer une colère noire* – сильно злитися, *faire un œil noir* – дивитися на когось несхвально, з роздратуванням);

5) темрява (*il y fait noir comme dans un four/comme dans la gueule du/d'un loup, comme dans un tunnel* – абсолютна темрява, *nuit noire* – ніч без зірок і без місяця);

6) професія (*une gueule noire* – шахтар, *homme en noire* – суддя);

7) чародійство (*la magie noire* – чорна магія, *la messe noire* – чаклунство, шаманство);

8) несприятливі погодні умови (*le froid noir* – холодна, похмура погода, *le temps est bien noir, il pleuvra des prêtres* – небо почорніло, буде сильний дощ, *le point noir (à l'horizon)* – невелика грозова хмара на горизонті) [45, с. 287].

Проведене дослідження вказує на те, що французи надають такого значення червоному кольору:

1) злість (*être rouge de colère* – бути дуже злим, *se fâcher tout rouge* – сильно розсердитися, *voir rouge* – нетямитися від злості, люті, *marquer qqn à l'encre rouge* – тримати злість, злитися);

2) сором (*être rouge de honte* – почервоніти від сорому, *être rouge comme une écrevisse* – відчувати сором, *rouge comme une tomate* – червоний як рак, пекти раків, тобто червоніти від сорому, ніяковіти);

3) заборона (*carton rouge* – червона картка, що свідчить про дискваліфікацію футболіста, *votre compte en banque est dans le rouge* – банк відмовляє людині в кредиті);

4) фінансові труднощі (*n'avoir pas un rouge liard* – залишитися повністю без фінансів, *être dans le rouge* – більше не мати грошей на рахунку);

5) військова справа (*enfants rouges* – мушкетери, *bérets rouges* – десантники);

6) негативні емоції (*être dans le rouge* – бути в делікатному становищі, на межі своїх можливостей, *être marqué aufer rouge* – бути травмованим через якісь події).

Щодо символізму жовтого кольору у Франції, то можемо виокремити такі лінгвокультурні значення:

1) обман (*presse jaune* – жовта преса, ЗМІ, які несуть викривлену, неправдиву інформацію, *peindre qqn en jaune* – обдурити когось)

2) гнів (*colère jaune* – сильний гнів);

3) зрада (*peindre en jaune* – зраджувати);

4) страх (*un foie jaune* – бути боягузом).

Зелений колір виступає у французькій мові символом:

1) довкілля, садівництво (*penser vert* – піклуватися про довкілля, *avoir la main verte* – бути хорошим садівником, *espaces verts* – парки, сквери, *légumes verts* – свіжі овочі, *se mettre au vert* – відправитися в село, на лоно природи);

2) злість, грубість (*être vert de rage* – бути дуже злим, *donner une volée de bois vert* – грубо говорити, критикувати);

3) дозвіл (*avoir le feu vert* – дати зелене світло, тобто отримати дозвіл на щось);

4) молодість, свіжість (*être vert* – бути свіжим, *les vertes années* – підлітковий вік, *il est encore vert* – бути ще сповненим сил, *a un vielliard encore vert* – старий, але ще сповнений сил).

У контексті національно–культурного забарвлення фразеологізмів, синій колір має таку символіку:

1) страх (*être bleu de peur* – бути дуже наляканим, *avoir une peur bleue* – дуже боятися);

2) здивування (*en devenir/être bleu* – завмерти від подиву, бути здивованим, *en rester bleu* – залишитися дуже здивованим);

3) мрійливість (*le voyage dans le bleu* – витання в хмарах, *contes bleues* – небилиці, «мрійливі» казки);

4) професія (*homme de bleu* – моряк).

Рожевий колір символізує оптимізм. *Voir tout en rose, voir tout couleur rose, voir la vie en rose* – дивитися на навколишній світ, оминаючи його численні вади, бути оптимістично налаштованим, ідеалізувати когось/щось. Також його використовують для опису сентиментальної людини – *à l'eau de rose* [55].

Щодо використання сірого кольору у французькій фразеології, то він віднаходить відображення у висловах, що позначають:

1) мисленнєва діяльність (*faire travailler sa matière grise* – думати, міркувати, *avoir de la matière grise* – бути кмітливим, *être éminence grise* – бути дуже розумним);

2) старість (*avoir la tête grise* – посивіти, *la barbe grise* – старий, *avoir des moustaches grises* – бути старим, «з бородою» (про анекдот, жарт) [30, с. 78]);

3) похмурість (*mener une vie grise* – вести сіре життя, *grise mine* – кисла фізіономія, кисла міна, *temps gris* – похмура погода).

На позначення багатства та розкоші французи вживають фразеологізми, що містять золотий колір: *poule aux œufs d'or* – те, що легко приносить гроші, *âge d'or* – період процвітання, успіху, багатства.

Отже, фразеологічні одиниці з компонентом кольору у французькій мові символізують позитивні та негативні якості особистості, позначають професійну діяльність, характеризують погодні умови, окреслюють фінансове становище людини.

2.3. Лінгвокультурні характеристики фразеологізмів з анімалістичним компонентом

Тваринний світ здавна оточував людство. Полювання на тварин давало їм можливість вижити і прогодувати свої племена. Пізніше деякі тварини, такі як коти, собаки, коні, свині, півні та кури та інші, були одомашнені, що призвело до постійної взаємодії між тваринами і людьми. На основі своїх спостережень за представниками фауни, люди почали приписували їм певні характерні риси, які притаманні лише людині [51, с. 25].

Собака, який був однією з перших приручених тварин, символізує у фразеологізмах французької мови: вірність (*fidèle (devoue) comme un chien* – вірний (відданий) як собака), несприятливі погодні умови (*pluie de chien* – злива, *temps de chien* – негода, *un froid de chien* – хоч вовків (собак, псів) гони (ганяй), тобто дуже холодно), злість (*un mauvais chien* – злюка, єхидна людина, *être chien* – бути злим як собака, *se regarder comme deux chiens de faïence* – злобно дивитися один на одного, *garder un chien de sa chienne* – обіщати майбутню помсту, таїти образу), сварливість (*s'acharner sur qqch comme deux chiens sur un os* – гризтися через що-небудь як собаки через кістки, *être/vivre comme chien et chat* – жити як кішка із собакою, тобто жити без злагоди,

постійно сваритися, *avoir un caractère de chien* – мати складний характер, що заважає жити разом з такою людиною, *deux chiens à un os ne s'accordent* – два ведмеді в одному барлозі не вживуться), труднощі (*coup de chien* – непередбачувані труднощі, *la vie de chien* – собаче життя, важке життя, *être malheureux, malade comme un chien* – бути важко хворим).

Символіка наступної тварини, а саме kota, має позитивні конотації (*agile comme un chat* – спритний, швидкий, *être gourmand comme un chat* – любити солодощі, бути страшенним ласуном, *courir/aller comme un chat maigre* – дуже швидко бігати, *retomber comme un chat sur ses pattes* – уміло виходити зі складних ситуацій, з небезпеки), негативні характеристики (*avoir un chat dans la gorge* – захрипнути, *écrire comme un chat* – писати як курка лапою, тобто нерозбірливо, *une mine de chat fâché* – злий погляд, *il n'y a pas de quoi fouetter un chat* – з великої хмари малий дощ, використовують для опису людей, котрі часто вихваляються, але, як правило, мало що роблять, *jeter le chat aux jambes* – устромляти/кидати палиці в колеса, тобто перешкоджати, заважати кому-небудь у здійсненні чогось, *quand le chat n'est pas là, les souris dansent* – кіт з хати – миші на стіл, вживається у ситуації коли начальник відсутній, а підлеглі користуються своєю свободою, *emporter le chat* – піти не попросившись, *donner sa langue au chat* – визнати себе нездатним знайти рішення чи відповісти на запитання, *acheter un chat en poche* – купити kota в мішку, що означає бути обдуреним, *un chat ecorche* – миршавий, який має непривабливу зовнішність, нездоровий, жалюгідний вигляд, слабосильний, хворобливий), нейтральне забарвлення (*bon chat – bon rat* – великому кораблю – велике плавання, що означає, що видатній людині потрібні широкі можливості для реалізації її талантів, *appeler un chat un chat* – називати речі своїми іменами, тобто говорити про кого-, що-небудь прямо, відверто, недвозначно, не добираючи делікатних слів чи виразів). Також поданий компонент вживається у виразах, які попереджають, що не треба робити щось, що може спричинити за собою неприємності (*chat échaudé craint l'eau froide* – береженого Бог

береже, а козака шабля, *il ne faut pas réveiller un chat qui dort* – не буди лихо поки тихо).

Така тварина як вовк знаходить відображення в фразеологізмах, які передають переважно негативне значення: *avoir faim de loup* – бути дуже голодним, *quand on parle du loup, on en voit la queue* – у страху великі очі, *tenir le loup par les oreilles* – бути в скруті, *enfermer le loup dans la bergerie* – приставити вовка до отари, тобто не чекати нічого хорошого, *l'homme est un loup pour l'homme* – людина людині вовк, вираз стосується крайнього егоїзму людини. Крім того, спостерігаються наступні вислови з поданим анімалістичним компонентом: *à pas de loup* – навшпиньки, крадучись, *hurler avec les loups* – з вовками жити – по-вовчому вити, вживається у ситуації коли доводиться підлаштовуватися під спосіб життя тих, з ким живеш або з ким часто спілкуєшся, *quand parle du loup on en voit la queue* – про вовка промовка, що означає появу щойно згаданої людини, *se jeter dans la gueule du loup* – лізти на рожен, що означає чинити, діяти ризиковано, наперед знаючи про можливу невдачу, поразку, *vivre comme un loup* – жити відлюдником, триматися від людей подалі, *un jeune loup* – молодий честолюбний політикан, молодий честолюбець, який прагне успіху (у будь-якій області), *vieux loup de mer* – морський вовк, тобто досвідчений моряк.

Наступна тварина, кінь, згадується у таких фразеологічних одиницях: *changer un cheval borgne contre un aveugle* – міняти шило на швайку, тобто замість того, що було, одержувати майже таке саме, не краще або ще гірше, прогадувати, програвати, *à cheval donné on ne regarde pas à la bouche* – з чужої торби хліба не жалують, тобто не варто жалітися на речі, які дісталися тобі задарма, *travailler comme un cheval* – важко та багато працювати, *la mort du petit cheval* – кінець усім сподіванням, *ne pas se trouver sous le pas d'un cheval* – бути рідкісним, *être à cheval sur* – бути вимогливим/суворим щодо чогось, *cheval de bataille* – улюблена тема.

Фразеологізми, де застосовується образ півня: *être comme un coq en pâte* – купатися як сир у маслі, кажуть про людину хто має всі матеріальні блага та

живе в достатку, *se battre comme un petit coq* – задириста, прискіплива людина, *fier comme un coq* – бути гордим та зарозумілим, *au chant du coq* – на сході сонця.

Негативні конотації мають: віслук (*bête comme un âne* – дурний, аж світитися, про нерозумну людину, *méchant comme un âne rouge* – злий, як тигр, *tête d'âne* – хоч кіл на голові теши, уживається для підкреслення неможливості переконати вперту або нетямущу людину, *brider l'âne par la queue* – робити щось невміло), свиня (*jouer un tour de cochon* – підкласти свиню, тобто підставити когось, *manger comme un cochon* – їсти як свиня, бути дуже неохайним за столом, *temps de cochon* – негода, *il faut mourir, petit cochon, il n'y a plus d'orge* – куди не кинь – виходить клин, тобто безвихідне становище), корова (*pleurer comme une vache* – ридати, *une vraie peau de vache* – негідник)

У французькій фразеології згадуються також такі мовні одиниці з анімалістичним компонентом: кріль (*poser un lapin* – проігнорувати когось і не прийти на зустріч, *en peau de lapin* – фальш, неправда, *un fameux/vrai lapin* – добрий/славний козак, вживається, щоб позначити позитивні якості чоловіка), курка (*quand les poules auront les dents* – коли рак на горі свисне, що означає ніколи, *chair de poule* – мурашки побігли по спині, тобто моторошно, страшно).

Отже, впродовж взаємоіснування тваринного світу та людства, останні відобразили це явище за допомогою фразеологічних одиниць у своїй лексичній системі. Анімалістичний компонент у фразеологізмах французької мови використовується на позначення таких рис характеру людини, як вірність, працьовитість, заздрість, злість, сварливість.

2.4. Лінгвокультурні конотації фразеологічних одиниць з рослинним компонентом

Впродовж усього існування людства рослинний світ відіграв важливу роль для нього. Зернові культури виступають продуктами харчування, квіти виконують естетичну функцію, рослини є джерелом кисню. Тривала

присутність світу флори у житті людей призвела до надання їм певного символізму.

Образ квітки спостерігаємо у наступних фразеологічних одиницях, яким притаманні позитивні конотації: *fleur de l'âge* – бути у розквіті сил, *comme une fleur* – легко, без зусиль, *couvrir des fleurs* – співати дифірамби, звеличувати, *la fleur au fusil* – з ентузіазмом, *jeter des fleurs à quelqu'un* – робити компліменти, хвалити когось, *frais comme une fleur* – бути у чудовій формі. Крім того, зустрічаються мовні одиниці з негативними конотаціями: *aller sous les fleurs* – вмерти, *envoyer sous les fleurs* – вбити, *le serpent est caché sous les fleurs* – прихована небезпека.

Зокрема, окремі види квітів мають певний символізм. Фразеологічні одиниці, що містять у собі згадки про троянду позначають переважно певні негативні явища: *il n'y a pas de roses sans épines* – нема поганого, щоб на добре не вийшло, нема добра без лиха, *envoyer sur les roses* – відправити когось геть, *être sur les roses* – опинитися в скрутному становищі, *tout n'est pas rose dans la vie* – у житті не все так легко, це все не надто весело, *pli de rose* – ложка дьогтю в бочці меду, недолік. Однак, спостерігаємо також фразеологізми з позитивними значеннями: *découvrir le pot aux roses* – розкрити таємницю, *humeur de rose* – прекрасний настрій, *ça serait des roses* – це було б набагато краще, *frais comme une rose* – гарна, прекрасна, як троянда, *c'est la plus belle rose de son chapeau* – про найкращу, найпрекраснішу людину, *être dans ses roses* – насолоджуватися усілякими благами життя.

Символізм дерева проявляється в наступних фразеологічних одиницях: *l'arbre qui cache la forêt* – не бачити ліс за деревами, тобто фокусуватися на одній деталі і не бачити цілої картини, *mettre la cognée à l'arbre* – взятися до справи, запускати бізнес, *il ne faut pas juger de l'arbre par l'écorce* – з обличчя води не пити, тобто людину за зовнішністю не судять, *grimper à l'arbre* – потрапити на вудочку, наївно повірити, *faire monter à l'arbre* – водити за носа, тобто обдурювати, користуватись чиеюсь довірливістю, *entre l'arbre et l'écorce* – знаходитися в незручному становищі, *l'arbre se connaît à ses fruits* – про

дерево судять по плодах, а про людину – по її ділах, тобто як значимість дерева оцінюють по якості та кількості його плодів, так і значимість людини – за її вчинками, *se tenir au gros de l'arbre* – дотримуватися традицій, *l'arbre ne tombe pas du premier coup* – не скоро діло робиться, що означає, щоб досягти успіху, треба бути наполегливим, *l'arbre se redresse quand il est jeune* – молоде дерево нелегко зламати, тобто позначення здатності молодої людини до стійкості та адаптування до різних умов.

Окремо можна виділити символіку поданих видів дерев: дуб (*solide/fort comme un chêne* – міцний як дуб, про сильну людину, *le gland ne devient pas chêne en un jour* – за один день із жолудя дуб не виросте, тобто важка справа потребує багато часу), ялина (*sentir le sapin* – бути при смерті, *s'habiller de sapin* – померти, *sonner le sapin* – передвіщати смерть), бамбук (*avoir un coup de bambou* – зійти з розуму, дивно себе поводити, *donner un coup de bambou à qqn* – приголомшити когось, *attraper un coup de bambou* – отримати сонячний удар або раптово відчувати себе втомленим).

Дослідження показало, що у фразеологізмах також використовуються частини дерева: гілка (*vieille branche* – товариш, старий друг, *avoir de la branche* – бути знатного походження, *scier la branche sur laquelle on est assis* – кусати руку, яка годує, тобто бути невдячним за допомогу, *être/vivre comme l'olseau sur la branche* – жити одним/сьогоднішнім днем, не бути впевненим у завтрашньому дні), листок/листя (*trembler comme une feuille* – душа в п'яти ховається, про відчуття сильного страху, *avoir la feuille dure* – бути тугим на вухо, недочувати, *lire sous la feuille* – читати між рядків, тобто здогадуватися про прихований зміст сказаного/написаного), корінь (*manger les pissenlits par la racine* – бути мертвим і похованим, *prendre racine* – пустити коріння, тобто прижитися, обжитися де-небудь, *couper le mal dans sa racine* – присікти зло в корені, знищити в зародку, тобто запобігти поганій ситуації з самого початку, *aller à la racine* – дивитися в корінь, що означає з'ясувати причини якогось явища, *jusqu'à la racine des cheveux* – до кінчиків нігтів, про досконале володіння якимись якостями, *mettre la cognée au pied de la racine* – братися за

справу засукавши рукава, працювати, взятися за справу з ентузіазмом, з повним запалом, з старанням).

У наступних фразеологічних одиницях спостерігаємо використання наступних образів: трава (*couper l'herbe sous le pied* – переходити дорогу, випереджати, *médecin en herbe* – майбутній лікар, *il a marché sur quelque mauvaise herbe* – встати не на ту ногу, бути не в гуморі, *aux fines herbes* – до побачення, до нових зустрічей, *l'herbe est plus verte ailleurs* – добре там, де нас нема, про ситуацію, коли людина не задоволена своїм теперішнім становищем, та вважає, що інші живуть краще за неї, *manger son blé en herbe* – про марнотратну людину, *manger l'herbe par la racine* – дати дуба, тобто померти), мох (*pierre qui roule n'amasse pas mousse* – під лежачий камінь вода не тече, тобто, якщо не прикладати зусиль для того, щоб щось відбулося, то воно не відбудеться, *se faire de la mousse* – турбуватися, клопотатися, непокоїтися), терен/шип/колючка (*être sur des épines* – бути як на голках, тобто перебувати у стані надзвичайного нервового збентеження, хвилювання, *avoir une épine au pied* – відчувати незручність, занепокоєння, *les épines de la vie* – негаразди, *marcher sur de épines* – бути у скрутному становищі, *qui sème des épines recueille des chardons* – що посієш, те й пожнеш, тобто кожен вчинок несе за собою наслідки, *s'enfoncer dans les épines* – тонути в неприємностях).

Отже, взаємодія французького народу зі світом флори залишила свій відбиток у його мовній системі. Фразеологічні одиниці, до складу яких входить рослинний компонент, позначають негативні та позитивні явища в житті французької нації, виступають елементами повчання та застереження, описують почуття, емоції та переживання людини.

2.5. Лінгвокультурні ознаки фразеологізмів з гастрономічним елементом

Гастрономічна культура є характерною ознакою будь-якої нації. Поняття гастрономії містить у собі не тільки правила приготування їжі, а й виступає певним маркером розвитку суспільства. Їжа та напої посідають

особливе місце у житті французького народу, адже кухня цієї країни налічує безліч ключових класичних страв, що здобули свою популярність у всьому світі.

У результаті аналізу матеріалу ми виокремили три групи фразеологічних одиниць з гастрономічним елементом:

1. Фразеологізми, що містять у собі гастрономічний елемент «їжа рослинного походження».

Серед поданого типу мовних одиниць виділяють:

1) фразеологізми з лексемою «фрукт»;

Безпосередньо образ фрукта зустрічається в наступних виразах: *fruits de la terre* – плоди землі, *fruits de mer* – дари моря, морепродукти, *fruit de l'amour* – дитя кохання, *fruit du mariage* – дитя шлюбу, *porter ses fruits* – давати результати, *sans fruit* – безкорисний, без вигоди, *fruit sec* – нездара, *fruit défendu* – заборонений плід, коли йдеться про щось недозволене, *être le fruit d'une réflexion* – результат дослідження, *le ver est dans le fruit* – використовується для опису ситуації, що постійно погіршується.

Зокрема, спостерігається символізм окремих видів фруктів: яблуко (*potte de discorde* – яблуко розбрату/незгоди, тобто предмет суперечок, причина ворогування, *se payer la potte de quelqu'un* – глузувати з когось, *tomber dans les pommes* – знепритомніти, *haut comme trois pommes* – ледве від землі відріс, використовується на позначення дуже низької на зріст людини, *c'est comme des pommes* – де там, так де тобі, про ситуацію, коли неможливо щось зробити через певні перепони, *croquer la potte* – піддатися спокусі, *comparer des pommes et des bananes* – порівнювати речі, які не мають нічого спільного між собою, *s'en soucier comme un poisson d'une potte* – мати/вважати за ніщо/ні за що когось/щось, тобто не надавати значення комусь/чому, *avoir la potte de canne fêlée* – бути несповна розуму, *jeter des pommes cuites à un acteur* – жорстоко виражати своє невдоволення, *être aux pommes* – бути успішним [66]), вишня (*aller aux cerises/avoir la cerise* – зазнавати невдач, *se faire la cerise* – іти, тікати, *ramener sa cerise* – лізти не в

свою справу, *cerise sur le gâteau* – вишенька на торті, про логічне завершення певної дії, *s'en moquer comme d'une cerise* – висміювати), груша (*garder une poire pour la soif* – приберегти на чорний день, мати заощадження на випадок скрутною фінансовою ситуації, *entre la poire et le fromage* – під кінець обіду/вечері, на десерт, *couper la poire en deux* – йти на компроміс, *être la poire* – опинитися жертвою, *bonne poire* – добра душа, про чуйну людину, *avalant des poires d'angoisse* – переживати важку ситуацію, *ne pas se prendre pour la queue de la poire* – мати завищену самооцінку, *se payer la poire* – розігрувати когось, *se fendre la poire* – сміятися, *la poire est mûre* – вживається на позначення вигідної можливості у якійсь ситуації [65]), персик (*flanquer une pêche à qqn* – вдарити, *se fendre la pêche* – реготати, *avoir la pêche* – бути у формі, також вживається на позначення енергійної або везучої особи, *rembourré avec des noyaux de pêche* – про дуже важку справу), слива (*secouer les prunes* – докоряти, дорікати [67], *pour des prunes* – марно, даремно, *compter pour des prunes* – про щось неважливе, *prendre une prune* – отримати штраф), апельсин (*glisser sur une pelure d'orange* – зазнати невдачі через дрібницю, *apporter des oranges* – відвідати когось у лікарні або в'язниці [56]), лимон (*presser quelqu'un comme un citron* – експлуатувати когось [62], *en avoir dans le citron* – бути розумним, *se presser le citron* – перевантажувати мозок), банан (*glisser sur une peau de banane* – зазнавати невдачі через якусь дрібницю, *avoir la banane* – бути щасливим, задоволеним, *tomber en banane* – опинитися в критичній ситуації, *être une banane* – бути наївним [68]), виноград (*mi-figue, mi-raisin* – про щось суперечливе [78]).

2) фразеологізми з лексемою «овоч».

Символіка овочу проявляється в наступних мовних одиницях: *être dans les légumes* – обіймати важливу посаду, займати поважне становище, *grosse légume* – велике цабе, птах високого польоту, про людину, яка займає значне становище в суспільстві.

Крім того, можна виокремити особливості вживання окремих видів овочів у фразеологічних одиницях: капуста (*faire chou blanc* – зазнати невдачі,

être/finir dans les choux – осоромитися, *bête comme un chou* – дурний як пень, про нерозумну людину, *comparer des choux et des carottes* – порівнювати речі, які не мають між собою нічого спільного, *dans les choux* – бути в поганому стані, *mi-chèvre mi-chou* – про лицемірну людину, *prendre le chou* – терпець увірвався/урвався, про людину, яка більше не може витримувати певну ситуацію, *rentrer dans le chou* – нападати на когось), морква (*ne vivre que de carottes* – жити дуже убого, бідно, *se faire carotte* – бути обдуреним, *tirer une carotte* – видурити хитрістю, користуватися довірливістю, *la carotte et le bâton* – батіг і пряник, тобто покарання за будь-який негативний вчинок, винагорода за будь-який позитивний, *les carottes sont cuites* – використовується для вказівки, що все втрачено, коли йдеться про якусь справу чи ситуацію [77]), квасоля (*des haricots* – нічого, дрібниця, *la fin des haricots* – повний крах, кінець усьому, *courir/taper sur le haricot* – набридати, діяти на нерви, *travailler pour des haricots* – працювати задарма, без оплати праці, без зарплати [64]), цибуля (*aux (petites) oignons* – прекрасно, чудово, *c'est pas nos oignons* – це не наша справа, *occupe-toi de tes oignons* – не лізь не в свої справи, *marcher sur les oignons de qqn* – лізти у справи, *il l'a eu dan l'oignon* – спіймати облизня, тобто зазнати невдачі, *pleurer sans oignons* – очі на мокрому місці, про людину, що плаче, *se nourrir d'un oignon* – бути скупим [80]), гарбуз (*boire comme un plant de courge* – знемагати від спраги, *être une courge* – бути незграбним [63], *avoir l'air d'une courge* – виглядати дурним, *avoir la tête comme une citrouille* – бути втомленим, *en avoir gros sur la citrouille* – бути заклопотаним, *en avoir plein la citrouille* – стан, коли тебе переповнюють думки, які важко контролювати, *ne rien avoir dans la citrouille* – бути неосвіченим [59]), редис (*n'avoir pas un radis* – не мати ні копійки, тобто бути бідним), спаржа (*être une asperge* – про високу та худу людину), огірок (*être élevé au jus de concombre* – бути хворобливим [60]), артишок (*avoir un cœur d'artichaut* – про людину, яка легко закохується в когось [54]).

2. Фразеологізми, що містять у собі гастрономічний елемент «їжа тваринного походження».

Символізм м'яса спостерігається в таких виразах: *ce n'est pas viande prête* – це ще довга пісня, тобто щось, що вимагає багато часу для завершення, *cela n'est pas viande pour vos oiseaux* – це вам не до снаги/не під силу, про якесь непосильне завдання. Крім того, цікавим спостереження є використання поданої лексеми для опису процесу сну: *sac à viande* – постіль, *mettre la viande dans le torchon* – лягати в ліжко, *tirer la viande du torchon* – вставати з ліжка.

У наступних фразеологічних одиницях застосовується образ риби: *être heureux comme un poisson dans l'eau* – почувати себе як риба у воді, бути в своїй стихії, тобто бути впевненим у своїх діях, *finir en queue de poisson* – не отримувати очікуваних результатів [70], *ni chair ni poisson* – про людину, яка не може визначитися в якомусь аспекті життя, *noyer le poisson* – заплутати, збрехати, *engueuler qqn comme du poisson pourri* – ображати когось, *un gros poisson* – впливова людина, *nager comme un poisson* – легко, *poisson commence toujours à sentir par la tête* – риба гниє з голови, вживається на позначення невдалих дій влади, які часто є причинами негараздів у суспільстві.

До того ж, низка молочних продуктів мають певний символізм: молоко (*avoir du lait sur le feu* – бути зайнятим важливою та терміновою справою, *être soupe au lait* – швидко дратуватися [75], *avoir une montée de lait* – злитися), масло (*compter pour du beurre* – зневажати, *il n'a pas inventé le fil à couper le beurre* – про нерозумну людину, *avoir des mains de beurre* – про незграбну людину [57], *fondre comme du beurre dans la poêle* – зникнути, *promettre plus de beurre que de pain* – наобіцяти три мішки вовни, тобто наговорити дурниць, *entrer comme dans du beurre* – без труднощів, *faire son beurre* – отримати прибуток, розбагатіти, *baigner dans le beurre* – купатися як вареник у сметані/у маслі, тобто жити безтурботно), сир (*fromage et dessert* – чого душа забажає, про щось у достатній/великій кількості, *se retirer dans un fromage* – про вигідну ситуацію [74], *faire un fromage de qqch* – перебільшувати).

У фразеологічній системі французької мови згадуються також такі мовні одиниці з використанням образу яйця: *tuer/écraser/étouffer dans l'œuf* – знищити в зародку, запобігти поганій ситуації з самого початку, *marcher sur*

des œufs – діяти з великою обережністю, *tondre (sur) un œuf* – економити на всьому, *l'avoir dans l'œuf* – пошитися в дурні, тобто бути ошуканим, *le mettre dans l'œuf à qqn* – обдурити, *avoir un œuf à peler* – бути на ножах, тобто конфліктувати, ворогувати, *mettre tous ses œufs dans le même panier* – поставити все на карту, що означає ризикувати чим-небудь заради мети, успіху, *donner un œuf pour avoir un bœuf* – обміняти личко на ремінець, тобто намагатися за дрібні послуги отримати щось значне.

3. Фразеологізми, що містять у собі гастрономічний елемент «напої».

Спостерігається значна кількість фразеологічних одиниць з застосуванням образу води: *revenir sur eau* – видряпатися з труднощів, *porter de l'eau à la rivière* – носити воду решетом, тобто робити що-небудь даремно, марно витратити час, *s'en aller/turner en eau de boudin* – зазнати краху/невдачі, *faire venir l'eau au moulin de qqn* – лити воду на млин, що означає діяти на чию-небудь користь, *il coulera bien de l'eau sous le pont* – до тих пір багато води витече, тобто пройде чимало часу/це займе багато часу, *il n'est pire eau que l'eau qui dort* – тиха вода греблю рве, про спокійну людину, здатну на несподівані вчинки, *être comme l'eau et le feu* – бути як лід і полум'я, складати повну протилежність, *ne pas avoir inventé de l'eau chaude/tiède* – порошу не вигадас/не видумає, про людину позбавлену кмітливості, яка не може додуматися до чогось, здогадатися про щось, *chat échaudé craint l'eau froide* – налякав міх, то й торби страшно, про налякану людину, *(c'est) une goutte d'eau dans la mer* – крапля в морі, дуже мало, *piler de l'eau dans un mortier* – товкти воду в ступі, тобто займатися чим-небудь непотрібним, марно гаяти час, *suer sang et eau* – докладати значних зусиль.

Отже, відігравання значної ролі в житті французького народу гастрономічної культури призвело до створення фразеологічних одиниць, що містять у собі образи низки різноманітних продуктів харчування та напоїв. Мовні одиниці такого типу використовуються на позначення характеристик особистості, опису позитивних та негативних життєвих явищ, повчання щодо певних ситуацій.

2.6. Лінгвокультурна специфіка фразеологічних одиниць з соматичним елементом

Соматична лексика як транслятор комплексу образів, понять, асоціацій відбиває особливості світобачення та світосприйняття певного народу. За допомогою соматизмів, слів що позначають частини людського тіла, людина пізнає зовнішній світ. Лексика такого типу відіграє значну роль у номінаційних процесах переживань, відчуттів та сприйняття навколишнього середовища.

Тіло людини поділяють на голову, шию, тулуб, верхні та нижні кінцівки. Зважаючи на це, ми виокремлюємо наступні групи фразеологічних одиниць з соматичним елементом:

1. Фразеологічні одиниці з соматичним елементом «голова».

Символізм голови проявляється у виразах з наступним значенням:

1) мисленнєва діяльність (*se creuser la tête* – ламати голову, тобто напружено думати, намагатися розібратися в чомусь);

2) риси характеру людини (*avoir la grosse tête* – зазнаватися, бути зверхнім, *tête de pioche* – бути впертим, *avoir du front tout le tour de la tête* – бути нахабним, діяти зухвало, *avoir la tête près du bonnet* – бути запальним, злитися, *mauvaise tête* – про вперту та сварливу людину, *casser la tête à qqn* – дошкуляти, виводити когось з терпіння/рівноваги, *crier par la tête de qqn* – ображати когось, *une tête en l'air* – бути розсіяним);

3) певна дія (*tenir tête* – чинити опір, протидіяти чомусь, *perdre la tête* – божеволіти, діяти нерационально, *être tombé sur la tête* – збожеволіти, *tête brûlée* – про людину, яка йде на ризик, *avoir la tête ailleurs* – відволікатися, *hocher la tête* – похитати головою, виражати заперечення, несхвалення).

Волосся зустрічається у фразеологічних одиницях з негативними конотаціями: *se prendre aux cheveux* – сваритися, *ne tenir qu'à un cheveu* – висіти на волосинці, тобто перебувати в непевному становищі, *rougir jusqu'à la racine des cheveux* – відчувати сором, *s'arracher les cheveux* – бути в розпачі, *se faire des cheveux* – хвилюватися, *se prendre aux cheveux* – сваритися, *avoir les cheveux*

qui se dressent sur la tête – аж волосся дибки стало, що означає відчувати сильний страх, *tiré par les cheveux* – щось надумане, що не відповідає дійсності, *jouer dans les cheveux de quelqu'un* – обдурити, ввести в оману когось.

У фразеологічному фонді французької мови образ обличчя спостерігається у двох антонімічних виразах: *une personne à deux visages* – лицемірити, коли слова певної людини не відповідають її справжнім переконанням, почуттям чи діям, *montrer son vrai visage* – показати справжнє обличчя, що означає відкривати свої справжні погляди, наміри, риси характеру.

Наступні фразеологічні одиниці містять у собі образ лоба: *à la sueur de son front* – дуже важко, *relever le front* – підбадьоритися, *courber/baisser le front* – поступитися, підкоритися, *gagner son pain à la sueur de son front* – працювати в поті чола, тобто докладати великих зусиль, добувати щось тяжкою працею.

Зокрема, певний символізм мають окремі частини обличчя:

1) око/очі (*arracher/ôter/faire tomber le voile des yeux* – розкрити очі комусь на щось, тобто показувати комусь справжній стан речей, виводити когось з омани, *faire/obtenir quelque chose à l'œil* – робити/отримувати щось безкоштовно [55б], *avoir l'œil en coulisse* – косити око (очі), що означає мати недоброзичливе ставлення до когось/чогось, *avoir les yeux plus grands que le ventre* – очі завидющі, про дуже заздрісну людину, *l'avoir dans l'œil* – бути обдуреним, *faire des yeux tout blancs* – закотити очі, пустити очі під лоба, тобто мати скептицизм щодо певної ситуації, *faire des yeux en billes/boules de loto* – витріщати очі, що означає бути дуже здивованим, *fermer les yeux sur qqch* – заплющувати очі на щось, тобто навмисне не звертати уваги на щось/не помічати чого-небудь, *voir une chose de ses (propres) yeux* – бачити на власні очі, що означає бути очевидцем якоїсь ситуації/якогось явища, *jeter de la poudre aux yeux* – замилювати очі, тобто вводити когось в оману, обдурювати, *ne dormir que d'un œil* – бути напоготові, *ne pas avoir froid aux yeux* – бути сміливим);

2) вухо/вуха (*avoir la puce à l'oreille* – тривожитися, бентежитися, непокоїтися, *battre les oreilles* – докучати, набридати, *tirer les oreilles de quelqu'un* – докоряти комусь [69], *échauffer les oreilles à qqn* – присоромити когось, *dresser/tendre l'oreille* – бути уважним, *avoir l'oreille basse* – знітитися, ніяковіти);

3) ніс (*rire au nez de qqn* – висміювати когось, *tordre le nez sur qqch* – виявляти зневагу до когось, *avoir quelqu'un dans le nez* – ненавидіти когось, *plisser le nez sur quelque chose* – чинити зневагу [61], *allonger le nez* – похнюпити носа, тобто журитися, засмутитися, *la moutarde me monte au nez* – злитися, сердитися, *se bouffer le nez* – сваритися, *lever le nez sur quelque chose* – зневажати когось, *se casser le nez* – потерпіти невдачу, зазнавати краху, *avoir qqn dans le nez* – ображатися на когось, *les doigts dans le nez* – дуже легко, *avoir le nez creux* – мати гарну інтуїцію);

4) рот (*avoir la bouche enfarinée* – бути наївним, *faire la fine bouche* – бути вимогливим, *rester bouche bée* – відібрати мову, втратити здатність розмовляти від несподіванки, здивування, переляку, *faire sa bouche en cul de poule* – надути губи, що означає образитися).

У фразеологічній системі французької мови виокремлюють також мовні одиниці, що містять у собі образ зуба/зубів: *avoir une dent contre quelqu'un* – ображатися, *avoir la (ou les) dent* – бути голодним, *avoir les dents longues* – бути дуже амбітним, *avoir la dent dure* – бути дуже суворим, *être sur les dents* – не покладати рук, тобто дуже старанно працювати, *faire des pieds et des dents* – із шкури лізти, докладати надмірних зусиль для досягнення певної цілі, *avoir toutes ses dents* – бути дорослим, зрілим, *se casser les dents* – зазнати невдачі, *faire grincer des dents* – розізлити, розлютити когось, *claquer des dents* – про людину, якій дуже холодно, *ne pas desserrer les dents* – мовчати, *il n'y en a pour sa/une dent creuse* – як кіт наплакав, тобто дуже мало, *mettre sur les dents* – набридати, докучати, *vouloir prendre la lune avec les dents* – бажати неможливого.

2. Фразеологічні одиниці з соматичним елементом «шия».

Символізм шийі спостерігається у наступних виразах: *être dans le pétrin jusqu'au cou* – бути збентеженим, *être endetté jusqu'au cou* – бути в скрутному фінансовому становищі, *se monter le cou* – хвилюватися, тривожитися.

3. Фразеологічні одиниці з соматичним елементом «тулуб».

Образ спини застосовується у таких мовних одиницях: *avoir bon dos* – бути заможним, мати міцне матеріальне становище, *avoir le froid dans le dos* – мороз пробирає по спині, тобто відчувати страх, *avoir le dos large* – справлятися з труднощами, *donner un coup de poignard dans le dos* – удар у спину, тобто підступний вчинок, *en avoir plein le dos* – бути втомленим, *être dos au mur* – бути притиснутим до стінки, що означає бути у безвихідному становищі, *tourner le dos à quelqu'un* – повертатися спиною, тобто виявляти зневагу до когось [73], *être sur le dos (de qqn)* – дошкуляти комусь, *n'avoir pas une chemise à mettre à son dos* – бути дуже бідним.

4. Фразеологічні одиниці з соматичним елементом «верхні кінцівки».

У французькій мовній системі виділяють фразеологізми, що містять у собі образ руки: *avoir deux main gauches* – бути дуже незграбним, *en mettre la main au feu* – бути дуже впевненим у чомусь, *prendre à pleines mains* – бути жадібним, *avoir la main heureuse/malheureuse* – бути щасливим/нещасливим, *avoir la main ouverte* – бути щедрим, *passer la main* – здатися, *avoir des mains en or* – мати золоті руки, про вправну людину.

Певний символізм також притаманний окремій частині руки – пальцеві: *donner sur les doigts* – провчати когось, *se brûler les doigts* – обпалити собі крила, тобто зазнати невдачі, *se mordre les doigts* – шкодувати, жалкувати про щось, *montrer qqn, qqch du doigt* – насміхатися з когось, *avoir de l'esprit jusqu'au bout des doigts* – бути надзвичайно розумним, *connaître/savoir sur le bout des doigts* – досконало володіти певним ремеслом, бути професіоналом у певній сфері, *croiser les doigts* – схрестити пальці, тобто бажати удачі.

5. Фразеологічні одиниці з соматичним елементом «нижні кінцівки».

Символіка ноги спостерігається у наступних фразеологічних одиницях: *n'avoir plus de jambes* – вибитися з сил, тобто виснажитися, *traiter qqn par-*

dessous (la) jambe – зневажливо ставитися до когось, *tenir la jambe* – докучати, набридати, *à toutes jambes* – з усіх ніг, тобто дуже швидко, *allonger les jambes* – накивати п'ятами, що означає втекти, *avoir les jambes coupées* – бути безсилим.

Крім того, така частина ноги, як ступня має окремий символізм, що відтворюється у таких виразах: *être dans le monde sur un (très) mauvais pied* – мати погану репутацію, мати погану славу, *se lever du mauvais pied* – встати на ліву ногу, що означає бути у поганому настрої, бути роздратованим, *lever le pied* – накивати п'ятами, тобто втекти, *avoir un pied* – користуватися авторитетом, мати вплив, *remettre qqn sur (ses) pied(s)* – поставити на ноги, тобто виховати, виростити когось, *rester planté sur ses pieds* – стовпом стати, що означає завмерти, застигнути нерухомо, *être sur le même pied* – бути на одному рівні з кимось, *sur un grand pied* – на широку ногу, тобто жити багато, розкішно, *sur un petit pied* – скромно, *tirer la langue d'un pied de long* – бідувати, жити в злиднях, *travailler d'arrache-pied* – наполегливо працювати, докладати багато зусиль, *prendre pied* – пустити коріння, тобто обживатися де-небудь.

Отже, пізнання людиною навколишнього світу пов'язане з найважливішими органами її діяльності – органами мислення та руху. За допомогою частин тіла особистість сприймає цей світ на дотик, слух, нюх, смак та зір. Такий досвід французький народ передає за допомогою фразеологічних одиниць, що позначають позитивні чи негативні риси характеру, взаємодію між людьми, що проявляється у доброзичливому чи ворожому ставленні один до одного, реакцією окремої особи на життєві ситуації.

Висновки до Розділу 2

Людина за допомогою мовних засобів висловлює своє психологічне чи моральне ставлення до певної ситуації чи явища, свої емоції та переживання. У мові відтворюється історія, досвід, звичаї та традиції, вірування та побут певного народу.

Національно-культурна конотація – це інформація про соціальні, етнографічні, географічні та історичні події у житті носія мови. У фразеологічному фонді французької мови значний пласт утворюють фразеологічні одиниці, що виникли на основі історичних подій, містять у собі анімалістичні компоненти та певні асоціації щодо кольорів.

Дослідження засвідчило, що історичні події, що знаходять своє відображення у фразеологічних одиницях, пов'язані з буденним життям середньовічної Франції, діяльністю католицької церкви, бойовими діями французьких правителів та античними подіями.

Аналіз матеріалу показав, що кольори викликають різні асоціації, які пов'язані з емоційним сприйняттям французького народу.

З'ясовано, що взаємодія людини зі світом фауни спричинила виникнення фразеологізмів, у яких тварини відображають такі людські якості, як вірність, працьовитість, задрість, злість, сварливість.

Визначено, що образи представників флори застосовуються для вербалізації життєвого досвіду французького народу у мовній системі.

Окреслено їжу як важливий компонент культурної ідентичності народу, що знайшов своє відображення у фразеологічному фонді французької мови. Мовні одиниці такого типу позначають певні характеристики окремої особистості, сприйняття етносом життєвих ситуацій.

Встановлено, що дослідження людиною навколишнього світу через частини її тіла сприяло виникненню фразеологічних одиниць, що позначають опис людських якостей, взаємодії з іншими представниками суспільства, переживань щодо різних подій у житті.

ВИСНОВКИ

На сучасному етапі лінгвістичних досліджень фразеологія отримує нові вектори досліджень. Основою лінгвокультурологічного напрямку є вивчення та опис взаємозв'язку мови та культури окремого етносу, його народного менталітету. Як окремий розділ мовознавства, лінгвокультурологія покликана виявити механізми взаємодії мовних та культурних факторів, що відтворюються у мовній системі. Фразеологізм є одним із основних предметів вивчення в лінгвокультурології, адже виступає мовною одиницею, що відображає уявлення та вірування, міфи та легенди, стереотипи, звичаї та традиції певної нації.

Дослідження класифікації фразеологізмів поділяє мовні одиниці такого типу відповідно до різних критеріїв. За функціонально-стильовими характеристиками розрізняють розмовні фразеологізми, що використовуються в побутовому невимушеному спілкуванні, у художній літературі, просторічні, характерні своєю особливою емоційністю та експресивністю, фольклорні, що відображають народнопоетичну сферу певної нації та книжні, які вживаються в писемній мові та, зокрема, поділяються на конфесійні, наукові, офіційно-ділові, публіцистичні та художні відповідно до сфери вживання.

Впродовж усього існування людства його діяльність знаходить своє відображення у мові. Історичні та релігійні події, літературна діяльність, звичаї та традиції, буденні справи – все це лінгвокультурні конотації, які виступають в ролі чинників для утворення окремих мовних виразів. Фразеологічні одиниці є важливими джерелами знань про певну національність, у зв'язку з тим, що вона демонструє асоціації, характерні для певного народу, що утворюються через метафоричне переосмислення реальних об'єктів та явищ.

Зокрема, фразеологія французької мови має свої характерні джерела формування ідіоматичних висловів. Тривала та багата на численні події історія Франції призвела до створення величезної кількості фразеологічних одиниць.

Буденне життя звичайного французького громадянина впродовж століть, функціонування католицької церкви, військові події, діяльність французьких можновладців – все це знайшло відображення у фразеологізмах французької мови.

Крім того, основою для творення виразів такого типу послугувало емоційне сприйняття французьким народом колірною спектру. За допомогою кольорів французький народ описує позитивні та негативні риси характеру окремого індивіда, фінансове становище людини, професійну діяльність, військову справу, погодні умови, вади навколишнього світу.

Певний символізм у фразеологічних одиницях французької мови мають представники фауни. Такі вислови виражають такі людські якості, як вірність, працьовитість, заздрість, злість, сварливість.

Взаємодія населення Франції з рослинним світом призвела до створення ряду мовних одиниць, що позначають інтелектуальні здібності та емоційний стан людини.

Гастрономічна культура французького народу слугує джерелом образів та асоціацій, що відтворюються за допомогою фразеологізмів, які відображають сприйняття явищ навколишнього середовища.

Пізнання французькою нацією світу за допомогою частин тіла передається через фразеологічні одиниці, що окреслюють психологічний, духовний, моральний та матеріальний стани людини.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в аналізі фразеологічних одиниць з лінгвокультурним компонентом на позначення взаємодії людини з навколишнім середовищем, віображення культурного досвіду окремого народу, сприйняття особистістю суспільних подій, що відтворюються у лексичній системі французької мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ажнюк Б. М. Англійська фразеологія у культурно-етнічному висвітленні. Київ : Наук. думка, 1989. 134 с.
2. Баран Я. А., Зимомря М. І. Теоретичні основи фразеології. Ужгород : Ужгор. держ. ун-т, 1999. 176 с.
3. Бешлей О. В. Лінгвокультурний концепт youth: структура й методика дослідження. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Філологія»*. 2015. Т. 1, № 19. С. 18–20.
4. Беляєва А. Р. Сучасні англомовні спортивні фразеологізми: лінгвокогнітивний та перекладацький аспект : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 035 «Філологія» / наук. керівник І. О. Анреєва. Запоріжжя : ЗНУ, 2021. 51 с.
5. Білецький А. О. Про мову і мовознавство. Київ : АртЕк, 1996. 224 с.
6. Власенко М. В. Національно-культурна специфіка фразеологізмів. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. 2014. Т. 27 (66), № 1 (2). С. 34–38.
7. Галинська О. М. Фразеологізми як знаки культурної інформації. *Проблеми зіставної семантики: збірник наукових статей*. 2011. № 10 (2). С. 72–76.
8. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів. Київ : Вища шк., 1985. 360 с.
9. Гарбера І. В. Субстантивні фразеологізми на позначення людини в лінгвокультурологічному аспекті. *Scientific developments of European countries in the area of philological researches : Collective monograph*. 2020. С. 100–117.
10. Голубовська І. О. Перспективи розвитку сучасної зіставної лінгвокультурології. *Науковий часопис Національного педагогічного*

університету імені М.П. Драгоманова. Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов. 2021. № 22. С. 98–101.

11. Демський М. Т. Українські фраземи й особливості їх творення. Львів : Просвіта, 1994. 64 с.

12. Жудро О. В. Мотивуюча роль фразеологізмів у процесі навчання та викладання іноземної мови (на матеріалі іспанської мови). *Репозитарій Національного Авіаційного Університету*.

URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/38330> (дата звернення: 24.03.2024).

13. Жуйкова М. В. Динамічні процеси у фразеологічній системі східнослов'янських мов: монографія. Луцьк : РВВ «Вежа», 2007. 416 с.

14. Загнітко А. П., Богданова І. В. Лінгвокультурологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / ред. А. П. Загнітко. 3-тє вид. Вінниця : Дон. ім. Василя Стуса, 2017. 287 с.

15. Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Донецьк : Дон. нац. ун-т ім. Василя Стуса, 2012. Т. 2. 350 с.

16. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія. Львів : Вища шк., 1983. 175 с.

17. Іващенко В. Л. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології): Монографія. Київ : Вид. Дім Дмитра Бураго, 2006. 328 с.

18. Іващенко В. Л. Лінгвоконцептуальна репрезентація фрагментів когніції в термінопросторі української мистецтвознавчої картини світу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : 10.02.01. Київ, 2007. 34 с.

19. Їжакевич Г. П. Стилістична класифікація фразеологічних одиниць. *Українська мова і література в школі*. 1971. № 10. С. 13–17.

20. Каракевич Р. О. Лінгвокультурологічне дослідження фразеологізмів-лінгвокультурем. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство*. 2014. № 2. С. 58–62.

21. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства. Київ : Акад., 2006. 336 с.

22. Класифікація фразеологізмів. *Dovidka.biz.ua*.
URL: <https://dovidka.biz.ua/klasifikatsiya-frazeologizmiv/> (дата звернення: 24.03.2024).
23. Кононенко В. І. Українська лінгвокультурологія. Київ : Плай, 2008. 273 с.
24. Конотація. *ВУЕ*. URL: <https://vue.gov.ua/Конотація> (дата звернення: 26.03.2024).
25. Кочерган М. П. Основи зіставного мовознавства. Київ : Акад., 2006. 424 с.
26. Культурний текст. *Українська література в школі*.
URL: <https://ukrlit.net/info/mdictionary/148.html> (дата звернення: 29.09.2024).
27. Лабінська Б. І. Німецькі фразеологізми з компонентом на позначення фізичного стану людини : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : 10.02.04. Львів, 2004. 20 с.
28. Лінгвокультурологія. *Енциклопедія Сучасної України ЕСУ*. URL: <https://esu.com.ua/article-55509> (дата звернення: 05.11.2023).
29. Лінгвокультурологія : навчально-методичний посібник. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2021. 197 с.
30. Лозенко В. В. Фразеологічні одиниці із колоративом «сірий». *Розвиток філологічних наук: європейські практики та національні перспективи* : Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 28–29 жовт. 2016 р. Одеса, 2016. С. 77–79.
31. Мацько Л. І. Українська мова в освітньому просторі : навчальний посібник для студентів-філологів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр». Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 607 с.
32. Медвідь Н. С. Лінгвокультуреми в українській соціально-психологічній прозі першої половини ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : 10.02.01. Київ, 2009. 21 с.

33. Микитюк В. І. Порівняльний аналіз фразеологізмів-колоноронімів англійської і французької мов : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 035 «Філологія» / наук. керівник Л. І. Лушпай. Острог : НУОА, 2021. 77 с.
34. Мова як знакова система. Семіотика як наука про знаки. Реферат. *Освіта. UA*. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/logika/25349/> (дата звернення: 10.09.2024).
35. Особливості взаємодії різних мовних картин світу на прикладі концепту «стиль» в англійській, українській та французькій мовах. *WEB-ресурс науково-практичних конференцій | Наукові, науково-практичні конференції та публікації, новини науки*. URL: http://www.confcontact.com/2012_11_28/2_ilnicka.htm (дата звернення: 10.09.2024).
36. Охріменко М. А. Класифікація фразеологічних одиниць з національно-культурним компонентом у сучасних перській і українській мовах. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. Львів, 2022. № 11. С. 167–171.
37. Петрушова Л. Поняття лінгвокультурного концепту. *Наукові розвідки студентів факультету іноземної філології Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. 2020. № 1. С. 66.
38. Плотнікова Н. В. Поняття «концептосфера» та «концепт» у сучасній лінгвістиці. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31 (70), № 1 (1). С. 91–96.
39. Рабош Г. Фразеологізми у французькій мові. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2015. № 36 (3). С. 192–199.
40. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями і проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.

41. Семенова О. В. Ментальне формування французької нації. *Матеріали Міжнародної науково-практичної відеоконференції «Світ цінностей і цінності у світі»*. 2021. С. 344–346.
42. Стилїстика мовних одиниць: лексична стилїстика, стилїстична фразеологія / уклад. І. І. Коломієць. Умань : Візаві, 2021. 108 с.
43. Структура й семантика фразеологічних одиниць української мови. *Бібліотека методичних матеріалів для освітян*. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01007riz-20b6.doc.html> (дата звернення: 05.04.2024).
44. Ткаченко Ю. В. Функціональний потенціал українських лінгвокультурем у німецьких наукових текстах. *Молодий вчений*. 2018. № 1 (53). С. 235–239.
45. Федорова А. О., Мельник В. І., Качан О. Ю. Лінгвокультурологічний аспект кольороназви «чорний» (на матеріалі фразеологізмів французької мови). *Міжнародна наукова конференція «Слово і речення: синтактика, семантика, прагматика»*. 2013. С. 284–288.
46. Феномен культури. *Stud*. URL: https://stud.com.ua/150726/kulturologiya/fenomen_kulturi (дата звернення: 05.11.2023).
47. Хлопчик-Мізинчик – казка Шарль Перро. *Дерево Казок*. URL: <https://derevo-kazok.org/hlopchik-mizinchik-sharl-perro.html> (дата звернення: 22.09.2024).
48. Хорошун О. О. Концепт як основне поняття когнітивної лінгвістики. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2010. № 49. С. 158–161.
49. Шарманова Н. М. Етнолінгвістика : навчальний посібник для студентів факультету української філології / ред. Ж. В. Колоїз. Кривий Ріг : НПП АСТЕРІКС, 2015. 192 с.

50. Шарманова Н. М. Коды культуры та їх репрезентація в усталених словесних комплексах. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2013. № 9 (2). С. 194–204.
51. Шевченко О. М. Фразеологічні одиниці з анімалістичним компонентом у французькій мові: лінгвокультурний та перекладознавчий аспект : кваліфікаційна робота бакалавра спеціальності 035 «Філологія» / наук. Керівник Г. М. Каратєєва. Київ : КНЛУ, 2023. 51 с.
52. Юрчук Л. А. Теоретичні засади реєстру фразеологічного словника української мови. *Мовознавство*. 1983. № 5. С. 23–32.
53. Яцьків М. Ю. Рдобутки сучасної української фразеології у контексті новітніх парадигм лінгвістичних досліджень. *Міжнародний науковий вісник*. 2014. № 8 (27). С. 253–262.
54. 20 expressions populaires qui vous prennent pour des légumes. *Perle du nord*. URL : <https://www.perledunord.com/le-mag/legumes/20-expressions-populaires-qui-vous-prennent-pour-des-legumes/> (date d'accès : 20.10.2024).
55. À l'eau de rose – dictionnaire des expressions françaises – définition, origine, étymologie – Expressio par Reverso. *Expressio.fr*. URL : <https://www.expressio.fr/expressions/a-l-eau-de-rose> (date d'accès : 03.04.2024).
56. Apporter des oranges – dictionnaire des expressions françaises - définition, origine, étymologie – Expressio par Reverso. *Expressio.fr*. URL : <https://www.expressio.fr/expressions/apporter-des-oranges-a-quelqu-un> (date d'accès : 03.04.2024).
57. «Avoir des mains de beurre» : que veut dire cette expression?. *Le Figaro*. URL : <https://www.lefigaro.fr/langue-francaise/avoir-des-mains-de-beurre-que-veut-dire-cette-expression-20220620> (date d'accès : 21.10.2024).
58. Bally C. *Traité de stylistique française*. Heidelberg : C. Winter, 1909. 264 p.

59. Des courges et des mots. *NewsJardinTV*.
URL : <https://www.newsjardintv.com/des-courges-et-des-mots/> (date d'accès : 20.10.2024).

60. Être élevé au jus de concombre. *Expressions Françaises, dictons. Définition signification et origines des expressions Françaises*.
URL : <https://www.expressions-francaises.fr/etre-eleve-au-jus-de-concombre/> (date d'accès : 20.10.2024).

61. Expressions de la langue française tournant autour du NEZ. *Anne Millot | Artiste sculptrice de nez*. URL : <https://www.anne-millot.com/wp-content/uploads/2020/04/expressions-française-autour-du-NEZ-Anne-Millot-2019.pdf> (date d'accès : 21.10.2024).

62. Expressions contenant le mot « citron ». *Bouillon de culture*.
URL : <http://nadorculture.unblog.fr/2009/01/13/expressions-contenant-le-mot-citron/> (date d'accès : 20.10.2024).

63. Expressions contenant le mot « courge ». *Bouillon de culture*.
URL : <http://nadorculture.unblog.fr/2009/01/17/expressions-contenant-le-mot-courge/> (date d'accès : 20.10.2024).

64. Expressions contenant le mot « haricot ». *Bouillon de culture*.
URL : <http://nadorculture.unblog.fr/2009/01/20/expressions-contenant-le-mot-haricot/> (date d'accès : 20.10.2024).

65. Expressions contenant le mot « poire ». *Bouillon de culture*.
URL : <http://nadorculture.unblog.fr/2009/01/06/expressions-contenant-le-mot-poire/> (date d'accès : 20.10.2024).

66. Expressions contenant le mot « pomme ». *Bouillon de culture*.
URL : <http://nadorculture.unblog.fr/2009/01/08/expressions-contenant-le-mot-pomme/> (date d'accès : 20.10.2024).

67. Expressions contenant le mot « prune ». *Bouillon de culture*.
URL : <http://nadorculture.unblog.fr/2009/01/08/expressions-contenant-le-mot-prune/> (date d'accès : 20.10.2024).

68. Expressions liées à la banane. *Banane de Guadeloupe Martinique*.
URL : <https://www.banane-guadeloupemartinique.com/5-non-classe/expressions-liees-a-la-banane/> (date d'accès : 20.10.2024).
69. Expressions liées au corps humain. *Cours et exercices de français gratuits*. URL : <https://www.francaisfacile.com/exercices/exercice-francais-2/exercice-francais-70191.php> (date d'accès : 21.10.2024).
70. Finir en queue de poisson. *Expressio.fr*.
URL : <https://www.expressio.fr/expressions/finir-en-queue-de-poisson> (date d'accès : 20.10.2024).
71. Fiske J. *Television culture*. London : Routledge, 1999. 356 p.
72. Humboldt W. v. *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluss auf die geistige Entwicklung des Menschengeschlechts*. Berlin : Dümmler, 1836. 534 S.
73. Le dos dans les expressions françaises. *Quizypedia*.
URL : <https://www.quizypedia.fr/quiz/Le%20dos%20dans%20les%20expressions%20françaises/> (date d'accès : 21.10.2024).
74. Le fromage dans les expressions. *SAVOUR.EUsement*.
URL : <https://savour.eu/le-fromage-dans-les-expressions/> (date d'accès : 21.10.2024).
75. Le lait dans les expressions. *SAVOUR.EUsement*.
URL : <https://savour.eu/le-lait-dans-les-expressions/> (date d'accès : 21.10.2024).
76. Le Petit Poucet de Charles Perrault. *Les Contes de Perrault*.
URL: <https://clpav.fr/lecture-poucet.htm> (date of access: 22.09.2024).
77. Les carottes sont cuites. *Expressions Françaises, dictons. Définition signification et origines des expressions Françaises*.
URL : <https://www.expressions-francaises.fr/les-carottes-sont-cuites/> (date d'accès : 20.10.2024).
78. Mi-figue, mi-raisin. *Expressions Françaises, dictons. Définition signification et origines des expressions Françaises*.

URL : <https://www.expressions-francaises.fr/mi-figue-mi-raisin/> (date d'accès : 20.10.2024).

79. Quitard P.-M. Dictionnaire étymologique, historique, et anecdotique des proverbes et des locutions proverbiales de la langue française, en rapport avec des proverbes et des locutions proverbiales des autres langues. Paris : P. Bertrand, 1842. 701 p.

80. Se nourrir d'un oignon. *Expressions Françaises, dictons. Définition signification et origines des expressions Françaises.* URL : <https://www.expressions-francaises.fr/se-nourrir-dun-oignon/> (date d'accès : 20.10.2024).

81. Seidl J., McMordie W. English Idioms and How to Use Them. Oxford : Oxford University Press, 1983. 266 p.

82. Sioridze M. Les connotations culturelles des expressions idiomatiques impliquant les parties du corps. *La phraséologie contrastive* / dir. : O. Soutet, I. Sfar, S. Mejri. Paris, 2018. P. 203–219.

83. Wierzbicka A. Lexicography and conceptual analysis. Ann Arbor : Karoma, 1985. 368 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

84. Бусел В. Т. Французько-український словник. Українсько-французький словник. Ірпінь : ВТФ «Перун», 2012. 1104 с.
85. Венгренівська Г. Ф., Венгренівська М. А. Французько-український фразеологічний словник : близько 6000 фразеологічних одиниць. Київ : Рад. шк., 1987. 236 с.
86. Chollet I., Robert J.-M. Les expressions idiomatiques. CLE International, 2008. 224 p.
87. De bouche à oreille : recueil d'expressions idiomatiques. Centre d'éducation des adultes Jeanne-Sauvé, 2009. 52 p.
88. Dictionnaire de l'Académie française de 1932-35 (8e édition). Paris : Hachette, 2011.
89. Planelles G. 1001 Expressions Preferees Des Francais Echantillon. Paris : Les éditions de l'Opportun. 2047 p.

АНОТАЦІЯ

Магістерська робота присвячена дослідженню лінгвокультурних компонентів фразеологічних одиниць на матеріалі французької мови та аналізу їхніх семантичних особливостей. Для успішного досягнення поставленої мети, в першому розділі розглянуто поняття «фразеологізму» в площині лінгвокультурології; окреслено функціонально-стильові значення фразеологізмів; проаналізовано лінгвокультурологічний аспект у формуванні фразеологічних одиниць.

У другому розділі здійснений глибокий аналіз фразеологічних одиниць з лінгвокультурним компонентом у лексичній системі французької мови; досліджено прояв культури французької нації у її мовленнєвій діяльності.

Результатом аналізу стало дослідження семантичних особливостей фразеологічних одиниць з лінгвокультурним компонентом на матеріалі французької мови. Виникнення мовних одиниць такого типу пов'язано з історичними подіями, сприйняттям колірною спектру, взаємодією зі світами флори і фауни, гастрономічною культурою та пізнанням навколишнього світу за допомогою органів мислення та руху. Основними характеристиками фразеологізмів з лінгвокультурним компонентом є позначення позитивних та негативних рис характеру людини, принад і вад навколишнього світу та сприйняття суспільно-важливих подій у житті соціуму.

Ключові слова: *фразеологічна одиниця, лінгвокультурологія, культурний концепт, лінгвокультурна семантика, взаємозв'язок мови та культури, світосприйняття, культурний досвід.*

RÉSUMÉS

La thèse de maîtrise est consacrée à l'étude des composantes linguistiques et culturelles des unités phraséologiques basées sur la langue française et à l'analyse de leurs caractéristiques sémantiques. Afin d'atteindre cet objectif, le premier chapitre examine le concept de « l'unité phraséologique » dans la linguoculturologie ; décrit les significations fonctionnelles et stylistiques des unités phraséologiques ; analyse l'aspect linguistique et culturel dans la formation des unités phraséologiques.

Dans la deuxième partie on fait l'analyse approfondi une analyse approfondie des unités phraséologiques ayant une composante linguistique et culturelle dans le système lexical de la langue française ; on étudie la manifestation de la culture de la nation française dans son activité de parole.

Le résultat de l'analyse est une étude des caractéristiques sémantiques des unités phraséologiques avec composante linguistique et culturelle basées sur la langue française. L'émergence d'unités linguistiques de ce type est associée à des événements historiques, à la perception du spectre des couleurs, à l'interaction avec les mondes de la flore et de la faune, à la culture gastronomique et à la connaissance du monde qui nous entoure à travers les organes de la pensée et du mouvement. Les principales caractéristiques des unités phraséologiques à composante linguistique et culturelle sont la désignation des traits positifs et négatifs du caractère d'une personne, des avantages et défauts du monde qui l'entoure et de la perception des événements socialement importants dans la société.

Mots clés : *unité phraséologique, linguoculturologie, concept culturel, sémantique linguoculturelle, interrelation entre langue et culture, vision du monde, expérience culturelle.*

ANNOTATION

The master's thesis is devoted to the study of linguocultural components of phraseological units based on the French language and the analysis of their semantic features. In order to successfully achieve the set goal, the first chapter examines the concept of 'phraseological unit' in the field of linguoculturology; outlines the functional and stylistic meanings of phraseological units; analyses the linguocultural aspect in the formation of phraseological units.

In the second section, an in-depth analysis of phraseological units with a linguocultural component in the lexical system of the French language is carried out; the manifestation of the culture of the French nation in its speech activity is studied.

The result of the analysis is a study of the semantic features of phraseological units with a linguocultural component based on the French language. The emergence of linguistic units of this type is associated with historical events, perception of the colour spectrum, interaction with the worlds of flora and fauna, gastronomic culture and cognition of the world around us through the organs of thought and movement. The main characteristics of phraseological units with a linguocultural component are the designation of positive and negative traits of the character of a person, the advantages and disadvantages of the surrounding world and the perception of socially important events in society.

Key words: *phraseological unit, linguoculturology, cultural concept, linguocultural semantics, interrelation of language and culture, worldview, cultural experience.*